Массаш а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА,
НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ЕРА, 15 ДЕКАБРЬ, 1983 ШУ. ◆ № 150 (6872). ◆ Мах 3 кап.

ТОЛАМЕ ЧАКХДАККХА ПЯТИЛЕТКА КХОАЛАГІА ШУ!

Социалистически яхьа дневник

ШЕРА ДОЛЧА ДЕКХАРЕХ ЛОАРХІАБАЬБ

Укх тІеххьарча шерашка бурувдеттарашнара наггахьа скважина мара хьаккхачац «Горскнефть» НГДУ мехкдаьттахошка. Цудухьа дукха организационно - техническе мероприятеш чанхІоах цар хьадоаккхаш дола мехкдаьтта кІезиг ца далийтара. Къаьнача скважинашкара «Іаьржа дошуэ» цІендаь хьадаккхара хий чу а ухийташ тІоакашта низ тІалоаттабу, кислотин обработкаш ю. Уж а кхы а баххаш дарех цхьайтталагІча пятилетка кхоалагІча шера шоаш тІанийца декхараш тІеккхоачашдеш хьобоегІа уж. ДІабахача цхьайтта бетта планагІа лаьрхІачуа совгІа даьккхад 8130 тони мехкдаьтта, тІанийцача декхарех заданея совгІа даккха дезаш хиннар 8400 тони мара доацача. Шоаш деина дош ханал дуккха хьалха кхоачаш а даь, паччахьалкхен планал совгІа маьхала аьккхай 320 эзар сом мах бола товарни продукци. Из хул бІарччача шера тІанийцача декхарел дуккха дукхагІа.

Хадданза социалистически яхье хьалха а латташ хІанзлехьа мехкдаьтта даккхара шера план кхоачашъяьй «Горскнефть» НГДУ цхьайолча мехкдаьтта довхача бригадаша. Царех я мастераш Закин Николай, Авалов Ахьъяд, Лукик Александр керте латтача мехкдаьттахой бригадаш.

ХАНАЛ ЦАІ-АХ БУТТ ХЬАЛХА

Шера пхи эзар метр бурув тохара тІехьара социалистически яхь шерра йоаржаьй Малгобекски бурув тохара балхий управлене бурувдеттараша. Яхье баьннараша бизза кийда кийбу бурувдеттача оборудованех, балха ханах. Цудухьа цар вІаштІехьдаьннад бурув тохара шера план ханал цаІи ахи бутт хьалха кхоачашъе. Ер шу доладелча денз цар планал совгІа техад 1680 метр гаргга бурув. Ер бутт боблехьа заданел совгІа цар кхы а тохаргда бІаьш метраш бурув. Къахьегама овсарле лакхъяра цхьайтта бетта ялан 8,6 процент тІеххоачашъяьй бурувдеттараша.

Бурув тохара балхий управлене бригадашта юкъе яьржача социалистически яхье хьаьхара моттиг аьккхай Галаев Зяудина Іаьлас кулгалдеча бригада коллективо. ХІанз из бурув тохаш я тІадоагІача шера шоллагІча ах шера чотагІа. Бурув тохара шера план кхоачашъянь шишша-кхоккха бутт а болаш, хьинаре къахьегаш я буровой начальникаш Касьяненко Николай, Каюшников Борис, Атарщиков Иван, Тонкогубов Юрий, кхыбараш керте латтача бурувдеттарий коллективаш.

МА ХЕТТА КАПОАЛАШ БОЛХ БАЬБ

ХІанз цаІи ах бутт бизаб Нохч - ГІалгІай АССР моттигерча промышленноста министерствана чуйоагІача Грозненски цІагІа къахьегара йолча комбината болхлоша деррига технико - экономически хьокхамий шера план кхоачашъяь. ХІанзлехьа паччахьалкхен планагІа лаьрхІачул совгІа цар арахийций 350 эзар сома маьхьа товарни продукци кхо бІаь эзар сома маьхьа нормативно-цІена продукци. Из заданел совгІа маьхала а аьккхай цар. Арахецача продукцега дІобода мах лохбарах кІезигчун а дукхачун а кхом барах укх шера 221 эзар сом пайда баьб паччахьалкхенна комбината коллективо. Цох заданел совгІа баьр 26 эзар сом ба.

Уж толамаш доахача дийза даккха а лаьнад, социалистически яхье хьалхара моттигаш а аьккхай боккхагІбола мастераш Гечикаев Рамзеки Алиханов Руслани керте латтача волимерии хІамаш тегачен участкай Жамбеков Мувсас кулгалдеча культурно - бытовой гІулакхашта дола товараш арахецача участкаи коллективаша.

АЛСАМДОАХ МЕХКДАЬТТА

Укх шеррална хьадоаккхаш дола мехкдаьтта лох ца далийтара къовсам лоаттабеш хиина «Октябрьнефть» НГДУ мехкдаьттахой хадданза мехкдаьтта алсамдоахаш хьабоагІа цхьайтталагІча пятилетка кхоалагІча шера. Мехкдаьтта даккхара шера план ханал яйх ди хьалха баьнна кхоачашъеш ба уж. Ер шу доладелча денз хІанзлехьа паччахьалкхен планагІа лаьрхІачул совгІа цар даьккхад 16580 тони «Іаьржа дошуэ». Из толам баккха цар торо хиннай къаьнача фонда скважинашкара дукхагІа мехкдаьтта даха доладарах, болх ца беш лаьттача иттаж йолча скважиннашта капитальни лаьттан кІалей ремонт а ль уж юха болх бе йолаялийтарах. Цул совгІа, бурувдеттараша укх шера йисте а яьккха царга хьаєнинай мехкдаьтта луш йола цхьайтта скважина, паччахьалкхен планагІа хьаяла езаш хиннар илх скважина мара йоацача. Цар чотегІа тІаккхийтта мехкдаьтта а эзараш тоннаш я.

Дукхьал дІабахача цхьайтта бетта планал совгІа мехкдаьттахоша маьхала аьккхай 610 эзар гаргга сома маьхьа товарни продукци. Ши процент гаргга лакхъяьй къахьегама овсарле.

Хьинаре къахьегарца НГДУ мехкдаьттен гази йоахача цехашта юкъе белгалъяьнна я Ервандян Клим Баласанович керте латтача цхьоалагІча цеха коллектив. ЕррагІча мехкдаьттен гази йоахача управлене планал совгІа даьккхача мехкдаьттах дукхагІдар цо даьккхад.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

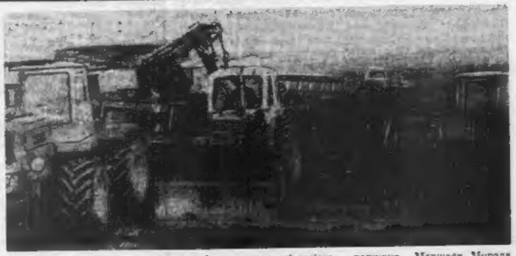

Лаьтта хьаьнду

Укх шера хьаувкъам дика болаш ка бола ялат, хьажкІаш, коарголаш, шекара свеклаш хьаьхкее вІаштІехьдаьлар «Назрановский» совхоза къахьегамхой, совхозе Іай шоай низ дІа ма кхоачча органически минеральни удобренеш а ихна, агротехнически бокъонашка хьожа шоай лаьтташ хьаьндаь хиларах.

Пятилетка дьалагІча шера кхы а дикагІа еррига лаьттан культураш хьувкьаяра, мехка Кхачан программа кхоачашъеча доккхагІа дакъа юкъдахьара, Назранерча «Сельхозхимие» мехотряда механизаторий повкъосталца шоай ялатен доакъарен культураш тІахургйола кхаш минеральни органически удобренеш а йоахкийташ хьаьндеш боахк.

Из бехктокхамо болх ма боагІара дика вІаштІехьбаккхарах хІанзле шекарен доакъарен свеклаш, коартолаш, хьажкІаш тІахургйолча кхашка йийтта эзар тони органически массехк бІаь тони минеральни удобренеш тайсай.

Шоашта хьалхашка латтё декхараш кхета а деш хьинар айдена къаьхьег беррагача мехотрадерча болхлоша. ХІаьта царна юкъе къаьстта къахьегама овсарле лакха йолаши хІара дийнахьа нормаш дикка тІеххоачагъеши болх бу экскаваторщика Мержоев Мурада, бульдозериста Мамсуров ІаІлихана, удобренеш дІатуйсаш йолча агрегата тІа вагІача Долгиев Бориса, погрузчикаца удобренеш тІайотташ волча Озиев Сосаркъа, трактористаша Сагов Хьамзата, Гарбонов Бориса, кхыбараша.

С. АУШЕВ.

СУРТАШ ТІА: тракторист Сагов Хьамзат; кхашка дІаяхьа удобренеш тІайотташ латт.

И. ПЛИЕВА суртааш.

ОБЛАСТНОЙ ПАРТКОНФЕРЕНЦЕ ДЕЛЕГАТ

КОЛЛЕКТИВА СИЙ ЛАКХА ЛОАТТАДЕР

Назрановски района «Электроинструмент» завода слесарь-лекальщик волча Котиев Мухьмада Ахьмадех лаьца яздe чоалхане а атта а дац. ХІана аьлча, дукха яздаьд цох. Из вовзий ва вай республике. Из лоархІ кІай можамаш йолча боккхийча нахо, кагийчар, бераша. Цун вахарах, леладеча гІулакхах лаьрххІа арадаьккхад кинолента.

ХІаьта а язде Іохайча, цох лаьца чІоагІа безаме а атта а лалу: дикача сагах яздечв хана массала а нордоагІа дег тІара доагІа дІайха дешаш.

МоллагІа а са с воча с декача оагІорахьара белгалвовинх цо леладеча гІулакхаша. ТІаккха малагІа да укхтахьи Ахьмада лагалатта, цун дог лазаш, цо вовкхо еш дола гІулакхаш?

Каст-каста укхр Ахьмад завода подшефни лоархІача № 4 йолча школе хьоашагІа. Укказа дукхагІча даькъе деша дагІараш завода болхлой бераш да. Цудухьа, массала а терко йора цо малагІча хьалашка дешаш да бераш, болх беш ба хьехархой. Школа яь дукхй ха йоаццане дукха дар диша дисараш, кхоачамбоацараш. Болх беш яйар каналлизацини система, цхьадола кораш кизгаш доацаш дар. Уж кхоачамбоацараш школа низаца дІадоахалургдолаш дар. Бакъда, халагІа дар школера электричество тоайита. Цу тайпарча хьалаша оарцагІваьккхар НГІАССР Лакхехьарча Совета депутат.

Цу сахьате республика кулгалхошкара оарц дийхар депутата. ХІаьта цар повкъостал а дир. Дукха ха ялалехьа къаьна кабель хувца е хувцаш тоайир свет. Эшаш хиина кхагаи дІатехар, товйир каналлизаци. Иштта къоастаййр школана хьалхашка лаьтта хиина кхыйола проблемаш а.

Тайп-тайпара да хьаржорхоша шоай депутата тІйийна наказаш. Уж леррІеш хаина хьей кхоачашдар геттара бехктокхаме декхар лоархІ Ахьмада. ХІана аьлча, цо дика кхетаду наьха шийх беллна тешам шиа дикача гІулакхаца баьбе безилга. Из хІана лоадам болаш да, ер лоадам бовцаш да аьнна, цхьаьнкхь а дош къестадац цо. Деррига а лоархІамен эшаш лоархІ Ахьмада.

Цкъа дийхар цунга заводa болхлоша шоашта, бешаш лелае лаьттан участкаш яха повкъостал ду далар Іа, аьнна. Атта хиланзар из доІ къоастаде. Массехказа ваха везаш хилар Ахьмад НГІАССР Министрий Совете, Госплане, кхыйолча республика учрежденешка из доштийца. Бакъда, шиина болхлоша хьалхашка оттадаь декхар кхоачашдалца юхавалаизар. ХІанз, кхыча предприятей коллективашай санна «Электроинструмент» завода болхлой а шоай дачаш йолаш, цигача мукъача хана баьцадаараш, сом, кхыйола баьцовгІаш кхееш ба.

Завода моллагІча а болхлочунга оаш Ахьмадах лаьна дувца аьнна дийхача, шеко яц шиї къамаьл цо укх дешашца дІадоладергхилара: «ЧІоагІа эздела, нахаца Іимерза саг ва из». Из да а да иштта. Ахьмад эздел долаш саг хилар гучадоакх цо леладеш долча моллагІча а хІамо: шийна тІадилла гІулакх кхоачашдече, нахаца цо деча къамьало, и. кх. дІ. Цу денаьшта тешал дени дола масала дуцца волча дукха хьахаташ язде лоарГдар са. ХІаьта цун вахарца хиина къаьстта цхьа хІама дувцаргда аз.

Цкъа, производства хьалхалаттачунга йохкара цхьа легковой машина хьожайир завода. Из аца белим бараш дукха бир. Вешта, кІезига бацар заводе цу тайпара белгалбаха мегаргбола нах а. ХІаьта а завода администрацие, профсоюзий комитето, партбюрос, ВЛКСМ комитето цхьана дийца а дийна сонам бир из Ахьмадага йохка. Бакъда, Ахьмада сол дукхагІа из эшаш кхы а хурглба заводе, аьнна шийна хьожаль машина хьа а ца эшаш йитар, ший из эна торо йоллаше а. ХІаьта машина дикагІволча кхыча болхлочуна ехкар. Цу эпизодо къаьстта хьахьекхар Ахьмад чІоагІа эздел долаш саг хилар, наха эшача хана ший торо яр царна дІадала из кийгІа волга.

Депутат хиларца, завода партбюро член хиларца дукха да тахан Ахьмада тІалатта общественни декхараш. Уж дерригаш а диза кхоачашде, шин болх массала а леррІа лелабе кайоал цу хьинар долча сага. Ше укхаза йоаккхача хана слесарь-лекальщик яха чоалхане говзал Ахьмада Іомаяь иттех къона болхло ва хІанз заводе хьаьнала къахьегаш. Цхьабараш, шоай хьехамчаца яхье а баьнна, цунна нийсбала гІертаж боагІа. ХІаьта, йоккхачу балха опыто карагІдоалийт Ахьмада хьалхле лелас. Из хІана къахьегаш ва 1986 шера июль бетта чотагІа.

Хьаьналча къахьегама мах массаза а лакха хинаб вай мехка. Лакха ба Котиев Ахьмада къахьегама партей правительствам баь мах а. Цунна еннай Къахьегама ЦІеча Байракха орден, дукхаза тийннай КПСС обкомен райкомен, Союзни Министерстве сийлен грамоташ, деза совгІаташ. 1966 шера дена, хІара шера бакъ а еш леляю цо коммунистически къахьегама ударник яха цІи. Иштта цунна еннай «НГІАССР заслуженни машиностроитель» яха сийлен цІи а.

Заводе мел волча болхлочо доккхал ду цу тайпара саг шоашта уллув къахьегаш хиларах. ХІана аьлча, из санна болча наха лакхду моллагІча а коллектива сий. ХІаьта массанена а боккха кхаъ хилар'аргІанарча районни партийни организаце Ахьмад барайттвалагІча областной партийни конференце делегат харжав, аьнна хезача.

Х. МЕСТОЕВ.

ГІ. Ахриева цІерагІча «Электроинстр у м е н т» завода инженер-технолог, «Сердало» газета коррпункта заведующи.

ХАНО ДІАДЕХАРАШКА ХЬЕЖЖА

СССР 50 шу дизара цІерагІча Грозненски химически заводе боккха терках тІабохийт арахеца продукци дикагІа хилийтара. Цу даькъе болхлоша, инженерно-технически балхахоша, технологаша пайда эц йолаш йолча, балха юкъе ца йоалаьча торонех, Іилмана карагІдаьннарех. Продукце дикал айяра чакхдоах заводе «дикала денош», хадданза теркаме лоаттаду цу гІулакхана дувзаденна кхыдола дешаш. Иштта вІаштІехьдоах технически технологически гІулакхаш. Царех да фенол-ацетон арахецача цеха реконструкци яр, керда пиролизни компрессор хьаяр, спирт доаккхача пиролиза кІура - газови пийшкашта лаьрхІа керда яьш-утилизатораш дІаоттаяр.

Дукха балхаш ду механически энергетически службай балхахоша керда техника балха юкъейоалаеш, тишденна гІирсаш кердачарца хувцаш. Цу тайпара 150 мероприяти чакхъяьккхай цар дукхьал укх шера.

Арахецача продукце дикал айяра лоархІаме да къахьегача наьха балха говзал хадданза лакхъяр. Иштта укх шера 1500 болхлочоаш 170 инженерно - технически болхлочой лакхъяьй шоай профессиональни говзал. ДикагІа йолча опыта школаш чакхъяьхай 450 болхлочо.

Къахьегама овсарле лакхъяра, продукци дикагІа хилийтара боккха болх бу заводе рационализатораши изобретателаши. Дукхьал укх шера цар еннай 787 рационализаторски предложени, шинь изобретени а яьй. Царех производствана юкъейихьай 540 предложени, хІаьта цох хьахинна пайда 900 эзар сом ба.

Заводе вІашагІъелла я хадданза болх беш йола продукце дикала комисси. ХІанз укх сахьате предприяте арахецача еррига продукцех 81,2 процент яр паччахьалкхен дикала Знак тІалатташ я, хІаьта юхе мел йисар хьалхарча категорех лоархІаш я.

Продукце дикал айяре лоархІаме да иштта къахьегамеи производственни дисциплина дика хилар наха юкъе социалистически яхь леррІа вІаштІехьъяккхар. Балха моттиг, предприяте ков-карт цІена лоаттадар. Уж гІулакхаш дика дІаоттадаьд заводе.

ХІара шера яхар санна балха юкъе керда дар доаладу рационализатораш дукхагІа хулаш латт заводе. Рационализатораштеи изобретателаштеи юкъе хул укхаза хьакараш-конкурсаш. ХІаьта ВОИР-е дакъа лоацаш ва 1160 болхло, инженерно-технически болхло. ТолашагІа бола завода рационализатораш ба Костюченко Александр Николаевич, Липченко Александр Андреевич, Чудаков Евгений Иванович, кхыбараш.

Х. САИДОВ.

КПСС обкоме хиина совещани

Селхан КПСС ЦК член, парте Нохч - ГІалгІай обкома хьалхара секретарь А. В. Власов ВЛКСМ городской районний комитетий хьалхарча секретарашца вІашагІкхийтар. Комсомольски болхлошта доашхаш дийцар цхьайттаагІча пятилетка планаш а социалистически декхараш а республика къахьегамхоша кхоачашдера лелаиах.

Къамаьл деча хана А. В. Власова дийцар, комсомольски организацеша хьинаре дакъа а доацаш, кхоачашде дезача декхарех, къаьстта терам тІабахийтар Нохч-ГІалгІайче экономически а социальни а дегІайоалаяра овлан тІара проблемаш къоастаяра ВЛКСМ комитетий низаш тІадерзаде дезаш, нагирхошта юкъе бу организаторски а политически а болх тоабе безаш хилара.

Совещане дийцар дикалга дийлача областной комсомольски организаце состав дІахо тоае езаш хиларах, цун мутІараш болх беча а дешача а кагирхой вотагІа, дегІаяхувла дезаш хиларах дола дешаш.

ВЛКСМ горкомий а райкомий а секретараша даьча хаттарашта жоп делар А. В. Власова.

ВІашагІкхетарe дакъа лаьцар КПСС Нохч-ГІалгІай обкома секретара З. А. Яндиевас, ВЛКСМ обкома хьалхарча секретара Г. Х. Эльмурзаева, комсомола обкома шоллагІча секретара В. Н. Калугина, ВЛКСМ обкома секретара В. Ф. Петровас.

«КОМСОМОЛЬСКОЕ ПЛЕМЯ» ЯХАЧА РЕСПУБЛИКАНСКИ ГАЗЕТА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Кагирхошта коммунистически кхетам луча бернате болх барахи республика комсомольски кепайоаз вІашагІделлача хана денз 60 шу дизарца дувзаденнен Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла «Комсомольское племя» яхача газета.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИН.

г. Грозный,
1983 шу, 14 декабрь.

МАЛГОБЕКСКИ РАЙОНА «ЛЕНИНА БАЙРАКХ» ЯХАЧА ГОРОДСКОЙ ГАЗЕТА НОХЧ - ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Къахьегамхошта коммунистически кхетам луча бернате болх барахи эггара хьалхара номер араьннача дийнахьа денз 50 шу дизарца дувзаденнен Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла Малгобекски района «Ленина байракх» яхача городской газета.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИН.

г. Грозный,
1983 шу, 14 декабрь.

НОВ. А. А. АЙДАМИРОВНА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Литература даькъе доккхий гІулакхаш карагІдувларах, общественни балха юкъе хьинаре дакъа лацарах, вьча дийнахьа денз 50 шу дизарца дувзаденна Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла Нохч-ГІалгІайчен халкъа яздархочоа Айдамиров Абузар Абдулхакимовича.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИН.

г. Грозный,
1983 шу, 14 декабрь.

РЕСПУБЛИКА ХЬАЬШИЙ

КПСС ай КІІВ-вен юкъерча бувзаний планага хьожна Советски Союзе ена Вьетнама Коммунистически парте Центральни Комитета «Пропаганда» яхача журнала болхлой делегаци Нохч-ГІалгІайче хиннай. Вьетнамски журналисташ — «Пропаганда» керттерча редактора заместитель Фам Вьет Тхиеу, журнала Дунен халкъашта юкъерча отдела заведующи Нгуен Ким Кханг накъабоахаш ба КПСС ЦК-арча общественни Іилмай Академе аспиранта Нгуен Фыонг Минь а «Агитатор» яхача КПСС ЦК журнала болхло Р. Т. Измайлов а.

Хьаьший хиннаб Веденски а Гудермесски а районашка, «Орттехника» яхача объединене, парте Нохч-ГІалгІай обкома политически дешара ЦІагІа.

КПСС обкоме хьаьшашца къамаьл даьд парте обкома секретара З. А. Яндиевас. Цо дийцад Нохч-ГІалгІайчен коммунисташа мишта кхоачашъю КПСС XXVI съезда решенеш, республика социально - экономически дегІаяра толамех.

Вьетнама Социалистически Республикера хьаьший вІашагІкхийттар грозненски журналисташца. Уж хилар республика краеведчески музее.

СОВЕТИЙ МЕХКА ГІОЛЛА

◆ ЛИПЕЦК. Шера тІаийна кхиача декхарий керттера ярех йола цхьа пункт кхоачашъяьй Новолипецки металлургически завода коллективо. Шу доладелча денз укхаза ах миллион тонн дукхагІа арахеца доллазьд цийлача проката листагІа дола болат. Къаьстта шиа тайпара свойствашка йолаш йола из материал эшаш я мехка автомобильни промышленноста. Толам баккхара повкъостал даьд къахьегамен технологически дисциплина тоаяро, прогрессивни техника сиха балха юкъейоалаяро.

◆ ЛЬВОВ. Прикарпатерча юрташкара культура Дворецаши клубаши выставочни залаш хиина дІаоттай. Укхаза хьахьокхаш я ІІа-юха лелача львовски музейи экспозицеш. Цар тематика белгалъяьй юрташка бахача наьха захвяшка хьежжа. Выставкашка укъраштa йовз исторе реликвеш, искусства а халкъа творчества а производенеш, къахьарча а наггахьа мара хулаш йоацача а хІамай коллекцеш. Выставкай программа кийчъяьй шоаш бахача моттигашкара дІахоа бовла ца безаш областной центра ерриге музеяш наха йовзарГйолаш.

◆ МИНСК. «Хьалхалаттараша карагІдаьннараш — массане а!» — цу тайпарча девизагІа ший болх дІаболабаьб хьалхалаттача опыта межзаводской школа. Эггара хьалхарча заняте къамаьл даьд камвольни комбината ткачиха, СССР Паччахьалкхен преме лауреата Н. Чернышева. «ПятилеткагІа — 10 шера задани» яхача балама инициаторех цаІ йолча цо хІанз къаьхег 1987 шера июль бетта графикагІа. Заняте программе — Российски Федераце, Украина, Прибалтика промышленни центрашкарча производства новаторий выступленеш.

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совете

МИШТА КХОАЧАШДУ НАКАЗАШ

Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совет хьежар халкъа депутатий Грозненски городской Совета исполкома депутатий наказаш кхоачашдара тIехьа тIахьожам вIаштIехьа мишта баьккхаб а, из малагIча боараме ба а яхача дешага. ТIайнцача соцам тIа белгалдоаккх, парте XXVI съезда а цул тIехьагIа хиннача КПСС ЦК Пленумий а решенеш кхоачаш а еш, горисполкомо цу лостамагIа цхьаццадола балхаш даь хилар.

Городской Совета исполкоме дерригa а депутаташка даь 23 наказ да учете лаьташ.

Грозне бахача граждаиий паччахьалкхен юкъара хьашташ дарде а луацаш, материальни, къахьегама, финансови кхоачамашка а торонашка а хьежна, городской Совето белгалъяь чакхъяха чIоагIъяй харжархоша тIадийхна наказаш кхоачашдара йола мероприятеш. Цу мероприятей планаш кхоачашъе аьнна дIа-хьа хьожайнй отделашка, управленешка, райисполкомашка, йоагI-йоагIача предприятешка а организацешка а. ДуккагIдола наказаш город экономически а социально а дегIайоалдира планашта юкъедихьад.

Харжархоша тIадийхна наказаш кхоачашдара дешаш дийцад исполкома, городской Совета массазарча комиссей заседанешка, хIара бетта хулача аппаратин совещанешка, городерча районий Советий исполкомашка.

Горисполкоме дерригача наказашта лаьрхIа картотека я хьаль. Карточкашка учет ю кхоачашдаьча наказий. Уж наказаш кхоачашдой хьожаш хьинаре тIахьожам лоаттабу массазарча комиссеша, депутатски группаша, постоша.

Боккхача лоархIаме лоархI укхаза наказаш кхоачашдара тIехьа деш дола балхаш нахага дIадовзийташ хилар а. Наказаш кхоачашдара леладма хьакъехьа хоам бу депутаташка, бахача нахага Совета сессешка а телевидене, кепайоазонга гIолла а.

Цу деша хьакъехьа дIахьош болча балхо гIо даьд дукхха а наказаш кхоачашдара. Харжархой наказаш кхоачаш а деш, город Грозне 1982-ча а 1983-ча а шерашка хьалъяьй дукхха а боахама, социально - культурни объекташ, царца дийнахьа 375 цамогаш вола саг тIазца торо йола Октябрьски районера поликлинике. Заводскойи Старопромысловски районашкара АТС-аш, дукха квартираш йола нах чубаха цIеноп, товеш хозьльй дукха а улицаш.

Цунца цхьана республика Министрий Совето белгалдаьккхар халкъа депутатий городской Совета исполкома балхаца наказаш кхоачашдой хьожаш тIахьожам вIаштIехьбаккхара даькъе кхоачамбоацараш хилар. Лакхехьарча подчинене предприятеша наказаш кхоачашдара тIехьа лоаттабу тIахьожам ледара ба, лакхбац горисполкома отделий, управленей, райисполкомий, предприятей, организацей кулгалхоша наказаш шоай ханнахьа кхоачашдара тIехьара бехктокхам. Горисполкома халкъа дешара отдело, Грозненски телефонии станце, наькъаш дехначен тIаьш техкачен управлене наказаш кхоачашдара тIехьа болх вIаштIехьбаккхац. Дукхха а наказаш дигад цар кхоачаш ца деш, наказаш кхоачашдара леламах горисполкомага хоамаш дац. Грозне ший ханнахьа тьалъяь яьккхац лакхехьа тхов а болаш тIера дIекъайла рынок, №№ 10, 12, 14 йолча бувзама отделенешта лаьрхIа помещенеш, «Мороженое» яха кафе, ремонт а яь тоаяь яьхаяц Курская, Питомнике, Грядущая яха улицаш.

ЦIенхашттара кхоачамбоацараш да наказаш кхоачашдара хьакъехьа городерча цхьаццайолча районий Советий исполкомий балха тIа а. Масала, Октябрьски района депутаташ тIадиллача 82 наказах 30 наказ мара кхоачашделга Iалашдаьдац районии Совето. Цига геттаре а ледара леладу харжархой наказаш кхоачашдара балха массазара комиссеш, депутатски группаш, посташ юкъеозилга, лакхбац из болх чакхбаккхара тIехьара боахама кулгалхой бехктокхам.

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совето халкъа депутатий Грозненски городской Совета исполком декхарийла яьй харжархой наказаш шоай ханнахьа кхоачашдара тIехьа тIахьожам лоаттабара болх хьадда товбе а лакхехьа белгалдаьха кхоачамбоацараш балхацара дIадаха а.

Горисполкома тIадиллад харжархой наказаш кхоачашдара дешаш хан-ханнахьа Совета сессешка, исполкома заседанешка дуцца а горисполкома отделашка, управленешка, боахама, организацей кулгалхоша наказаш кхоачашдара хьакъехьа еча отчеташка ладувгIа а, аьнна.

Харжархой наказашцара болх вIаштIехьбоаккхача, из болх малагIча хьале ба ханнахьа хьажара, наказаш кхоачашдара тIехьа бу болх эргабоаккхаш товбар дукха новкъостал дара города районий Советий исполкомий лоархIам а бехктокхам а айбанза баргбац.

Наказаш кхоачашдара тIахьожам лоаттабеча балха шерра юкъеоза еза исполкомий массазара комиссеш, депутатски группаш посташ. Кхоачашдаза даргдоаца гIулакх санна лархIа деза депутаташа сессешка ду запросаш. Наказаш кхоачашдара тIехьа лоаттабеча тIахьожаме царга шоашка юкъарчал доацаш дакъа а лоацийташ, нахага дIайовзийта еза чакхйоаха мероприятеш. Наказаш кхоачашдара тIехьа лоаттабеча тIахьожама формаш дийнъе а эргайоахаш тове а еза, наказаш шоай ханнахьа кхоачашдарах, цу хьакъехьа ший ханнахьа хоам барах бола гIулакха тIарча наьха бехктокхам чIоагIбе беза.

КЪОНАЧАР ТРИБУНА

«Комсомольское племя» газета—60 шу

КХОВЗТКЪА шу даьнна РКСМ Грозненски Губернски комитета органа — «Къона ленинец» яхача газета хьалхара номераш араьннача а, республика комсомольски кепайоазув хьахиннача а дийнахьа денз. Дерригa а шии шера мара арадийннадеце а мел боккхача лоархIаме темаш йийцар цо. Мел политически кхетаме, комсомольски хьисапе тIехьашка ца довлаш дIаболабир цо кулакий-моллай элементий, хIалак ца еш йисача кIайгвардейцийна хьалсувсаерашцара къовсам, мел оптимизма янтат чIоагIдеш, хьинар айдеш яр цу хана кхьяь Советий Iаьдало коталонаш йоалаш деча боларах, хьалхарча комсомольски ячейкай балхах дувцаш хинна статьяш.

1925 шера газет, кхоачаша ца хилар бахьан долаш, дIакъайллар, бахьда цун нагирхой оаза лоархIам ца бовийташ дIахобихьар комсомольски ячейкий пенгазеташа. Уж тайна 55 газет дар округе арадувлаш.

...ТIагIертта къахьийга хьалхарча пятилетка шераш. Болхлой класса мугIарашка хIара денна керд-керда къона низаш чудоссар. Бокъалдар аьнча, комсомольцех а цар хоашта тIехьабаьяхача кагийча нахах а мехкарех а тийша дар доккхача мехкдаьттага кхачара тIехьара къовсам мел толаме дIахохьоргба.

Цу хана Грозненски комсомоле денале трибуна а, тепаме пропагандист а, кхетаме организатор а хинна дIаэттар боахам, культура айира тIехьа кагирхой оарцагIбоахаш хинна комсомола горкома «Кердачун сийг» яха газета. Цун хьалхара номер араьлар 1928 шера январь бетташ.

Тхьаь иттлагIа шераш доладенна ха областной комсомольски организаци чIоагIа дегIайоагIа ха яр. 1931 шера цун мугIарашка 25 эзар комсомолец вар, цу шера 17 декабре ВКП(б) Нохчий обкомо соцам бир тираж 10.000 экземпляр а хургдолаш «Нохчий комсомолец» яха газет арахеца доладе, аьнна. Газет арадувла доладелар 1932 шера январь бетта дена, цу хана ший хан-ханнахьа арахелар «Грозненский рабочий», «Серло» яхача газеташ тIа комсомольски оагIонаш.

Цу шерашка комсомольски кепайоазон керттера тема яр кагирхоша производстве лоаца дакъа, пятилетка ханал хьалха кхоачашъяра тIехьа яьржа хинна социалистически яхь. Выездни редакцеш, «Айгача кавалере» группаш цен комсомольски ячейкаш цхьана еш хинна рейдаш, шоаш газета оагIонаш тIа гIоттадаь дош бакъонца чакхдаккхаца, проблема бокъонца къоастаялца са ца тедеш хилар — из да цу хана хиннача кагирхой журналистий, штате боацача комсомольски корреспондентий, активистий белгала хиннар. «Нохчий комсомолец» яздора: «Нагахьа санна 1931 шера 56 процент бола кагирхой социалистически яхьо чулаьца хиннабале, хIанз — 92 процент. 1932 шера республика ерригача отраслашка болх беш 5003 ударни кагирхой бригада яр». Шемо а йоацаш цу гIулакха шийтара доагIа доккха дакъа юкъедихьар газето, коллективни агитатор, пропагандист, организатор ше хиларах цо.

КIЕЗИГА лоархIам болаш хиланзар комсомольски газеташ юрта боахама коллективизаци еча а, культурни вахар эргадаьккха тоадеча а, ленински къаман политика чакхйоаккхача а.

1941 шу. Советски наькъа маьрша къахьегам хьегаргIбаьккхар тIемо. Массанеца цхьана социалистически Даймохк лорабе эттар Нохч-ГIалгIайчен кагирхой газета журналисташ а. Архиверча документа тIа йоах: «Ленинец» яхача газета бехктокхаме редактор М. Мусаев фронте вахарца дувзаденна цун декхар кхоачашделга тIадулл ВЛКСМ обкома секретара Т. А. Тебоевна.

Советски халкъо тахкар бирсача тIема шераш. ТIема духьал а этта котдаьлар, ооньара, астара юкъера кхахьалъоттабир мехка халкъа боахам, карадерзаде доладир эрий кхка даьтташ, космоса аренаш. Массанахьа а къовсама хьалхарча мугIаре бар 1957 шера 2 июле хьалхара номер араьннача «Комсомольское племя» газета оагIонаш тIа бийца турпалаш — комсомольцаши кагирхойи.

...Цу хана арадийннача газета подшивка оагIонаш хьайийллача бIаргагу бовзаш болча наькъа цIераш, сурташ. Бакъда уж я дай цIераш а титулаш а йоацаш дукхьала: Николай Ведерников, Алхазур Кагерманов, Ленка Барахоева, и.кх.дI. Цар биографешка тахан вайна гу кхераш болча кагийча наькъен мехкарийн — 50-ча, 60-ча, 70-ча шерашкарча республика комсомольций кхел, вахар. Цу ноахала нахах ала бокъо а йолаш оал промышленни, юртбоахама производстве хьалхалатташ мел дар, керда мел дар юкъекхихьараш.

Газетаца йоазонна я НГIАССР яздархой Союза правлене председателя Р. С. Ахматовай кхоллама биографе хьалхара юкъаг а, цун оагIош тIа кепайиттар хьалхагIа ТОМовгаш оалаш хинача Чахкиев Санда, Богданова Виктора, Минтяк Ивана хьалхара литературни опыташ а.

Тахан секца белгала я газета редакци? Эттара хьалха журналисташа тIагIертта беча балхаца, дешерашцарча айххача бувзамашца, комсомольски корреспонденташца хьалхалатташ мел дар, керда цхьана къахьегаш хиларца, боккхагIболча авторашца дагабувлаш хиларца, йоккхий проблемаш коллективно ницхар дукъа ювцаш хиларца. КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленуме пресса хьакъехьа ення установка ларде а лаьпа оттаяь я редакционни план. Газета терхама юкъмоттиге латт кагийча нахан мехкарашта къахьегам, идейно - политически, нравственни кхетам лулга. ХIара къона саг вахаре денале никъ лувца, хьинаре коммунизм хьалъер хургволаш кийчвара комсомольски организацеша дакъа лоацилга Iалашдар. Из декхар доккха а, чоалхане а, бехктокхаме а да. Ховш ма хиллара, уж проблемаш йоашхаш, ювцаш материалаш арахоел газете оагIонаш тIа. Журналисташа цхьана уж ювцача дакъа лоац партийни комсомольски болхлоша, Iилманхоша, болхлоша, колхозхоша, кагирхой хьехамчаша.

Масала, КПСС ноябрьски (1982 ш.) Пленума хинначул тIехьагIа кагирхошкара эзараш каьхаташ даьхьар редакце. Царех хIаране тIа яр производстве дисциплина чIоагIъяра партнераш юкъера договори декхараш кхоачашдара, кхьча дешай хьакъехьара ноагIо предложенеш, хьехамаш. Цудухьа газета оагIош тIа доладир «Дисциплина — нравственни хьисапе кхетае езаш хилар» яхаш рубрика а йолаш дола къамаьл. Къоначарца цхьана цу къамаьле дакъа лаьцар производстве хьалхалаттарана Ю. Гечебаева, Социалистически Къахьегама Турпала Ш. Хадинева, СССР Лакхехьарча Совета депутата А. Самойленкос, кхычар. Цу цIенхашттарча а лоархIамеча а къамаьлаш дика хьехам хилар комсомольски организацешта, шоай балха керда формаши методаши хоржаш царна дика накъа а даьлар.

Редакце балха лостамах дувцаш хилча дьоахаде деза мехка Кхачан программа кхоачашъеча кагийча нахен мехкарашен лоаца дакъа а. «Кхачан программа — массаие а хIаране а гIулакх» яхаш рубрика а йолаш журналисташа И. Исмаиловен Ш. Кагировен шоай лоIамагIа болча шоай гIончаша — юрташкарча корреспонденташца цхьана кийч а еш арахийцар Шелковской, Наурски, Сунженски, кхьча районашта хеталь бIарча газета оагIонаш.

Газета оагIонаш тIа дувца оттадер моллагIа дош дале а, гIоттаер моллагIа тема яле а, журналисташа массаза шоашта хьалхашка лоаттаду декхар да вахара советски хьисапа совленаш, вай кагирхой патриотизм, вай мехка далача дерригача къамий доаргдоаца доттагIал ма хулла чIоагIагIа дIадовзийтилга. Цу денашта хетаь я газета оагIонашта арахула дукхха рубрикаш. Традици а хиннa дIаэттад Къулбаседа Кавказа автономни республикай кагирхой газетий редакцешца цхьана газетий вIашагIтеха номераш арахецилга.

Правовой, нравственни, эстетически кхетам балара дешашта хеталь я «Кхелетар», «Студи-83» яхача дискуссиони клубаша кийчъеш арахеца оагIонаш а.

ВАЙ МОХК кийчлуш ба дIабахача тIем тIа советски халкъо яьккхача Сийлахь - йоккхача Коталон 40 шу диварга. Цудухьа журналисташа, кагирхой кепайоазон активисташа, тIем тIа а тылерча къахьегаме а дакъа лоацаш хиннарашна шоай декхар лерхI вай бIухой, партизаний, подпольщиний майралах, деналах, заводашка, фабрикашка шоай даьшта метта дIаэттача кIаьнкий а йоIигий а хьинарах дувцилга. «Сийлахь - боккхача Даймехка тIема тептар» яхача Ерригсоюзни экспедице мукъагIа газета оагIош тIа кепайийттай хьалхагIа ца бовзаш хиннача турпалех йола, «моттигера лоархIам» оалаш хинна тIемий хьакъехьара материалаш.

ХIанзара ноадал хьалкхийнад машара, социализма хьалацна, даим советски наькъа хьал-торо тоалуча хана. Бакъда, йолаш я цу дерригех а цхьаццабола кагирхой тIехьо мара ца кхеташ, шоашта эшачун, довзол декьара тамагIаш тIедолча пахацний мара кхьча хIаман уйла йоацаш бола моттигаш а. Редакце почтацара дукхагIдола наьхаташ уж тайпа нидевенчески, вай морала хийра уйла йолаш бараш во могабеш, царна им дулдарг доацаш да. Цу проблемайта хеталь хул письмой отдела кийчъю социально - бытовой, идейно - нравственни кхетам балара темаха хеталь материалаш.

ГIалат жургдар газето вай замано хьалхашка мел уттаду дешаш дизза кхоачашду, хано дIадехарашца ма яххара цо ший болх бизза дIахьу, аьлча. КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленуме бIагалдаькхад цхьаццайолча публикацей цхьатарра хилар, чулоацам эсала хилар, кхыдола кхоачамбоацараш. Уж ледарлонаш кийсла тха газета журналисташа беча балхаца а.

Тахан «Комсомольское племя» газета журналистий а тха штате боацача авторий а кулаш йола событеш дика кхетаярал, газето дувцаш дола хIама нахар довзаш кIоаргга дашхарал, хьалльца ниях ниса дIабахарал, уйла бахьахен ингат къьгаи хилараал лоархIамегIа кхы цхьакха а декхар дац.

В. ЛИТВИНЕНКО,
«Комсомольское племя» газета редактор.

МОСКВА. Качаровски механически завода вазтхъе итт болхлой специалист ва предприяте политически экономически дешара системе пропагандистий болаш. Балхацарча шоай новкъосташца занятеш еча хана цар айхха дувза деза берригача мехка хьалхашка латта декхараш цар коллектива хьалашка латтачарца. Пропагандисташта долча гIонна предприяте вIашагIъеллай политически дешара кабинет. Пропагандистски балха доккха новкъостал ду заводской библиотекой предприяте халкъа музейски.

СУРТА ТIА: завода халкъа музея кулгалхо А. С. Лосев (аьрдехьарвар) хIана предприяте музей хьаяра тIехьа балхаш деш йолча Московски мехкдаьтта чакхдоахача завода вакалашка экспозици гойташ ва.

А. СЕМЕХИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

•СЭВ: интеграци лепаш я

АГРАРНИ СЕКТОРА МЕХАНИЗАЦИ ЯР

Сихха юрта боахама механизаци яро тердалийтад СЭВ членаш долча мехкий производствана йиза яргйоаца концентраци елга Iалашде, керттера кхашкара балхаш чакхдахара хаваш лоацъе, къахьегама овсарле лакхъе, тIеххьара а продовольствии арахецилга чIоагIа алсамдаккха. Цар лу хIанз укх сахьате дунен тIа чудахьача кIнин йоаккхача шурийн дукха хIама ца эшаш кхоалагIа дакъа, дулхен фуйн пхелагIа дакъа, ерригача планета масштабе царна кхоачар юрта боахаме пайда нйбеча лаьттах 16 процент мара доацаше.

Машиний гIонца ду хIанз укх сахьате регионе хлат дIадераш чуэцараш балхаш 75—100 процент, шекара свекла — 45—70 процент? Башха совгIа-эшашагIа доацаш 25—30 процент хьакхий дулх, кхы дулх, коа тIара оалхазараш, фуаш лакха механизаци яьча комплексаша лу.

Механизаце дешаш СЭВ гома чу комплексни леладу цунна юкъе доагIача механаша, шоай низаш машинаш хьаяра, уж арахецара, юртбоахама технологи оттаяра, юкъеяхьара тIа а ухийташ. Цхьан балхаш делга вIаштIехьдоаккх СЭВ юрта боахаман машинаш хьаяран йолча дилла болх беча комиссешка гIолла. Баьцадаараш леладарах, бешамаш лелаярах, комсаш лелаярах, вешта аьлча механизаци яра хала долча доаьъаех дийцача царна лаьрхIа хьаяьй «Агромаш» яха лаьрххIа йола дунен халкъашта юкъера общество.

Дуккха оагIонаш юкъе а йолаш цхьан гIулакхаш леладаро йиш хилийтай СЭВ мехкий дуккхача юртбоахама машинашта разработка яргеи карадерзаяргеи дIайода ха а средстваш а кIезигъе, уж арахецара ерригача оагIонашта пайдана долча тайпара специализаци кооперировании елга вIаштIехьдаккха, импортии хьашташ дукхагIча даькъе вIашн поставкаш яра чотагI кхоачанде. Масала, «Агромаш» яхача обществе цу гIулакхаца хьашт долча доакъашхой долча мехкий машинашта разработка ярга дIададар 1,5—1,7-зза кIезигагIа да. Е укх тайпара масал: цхьан гIулакхаш ца леладоре, номенклатурагIа кхоза дукхагIа юртбоахама машинаш арахеца езаргъяр Болгаре, хIаьта доаче, арахецача машиний серийность иттазза кIезиг а еш.

СЭВ гома чу хьаьнна а хан-ханнахьа кердайоахаш а я юрта боахама комплексни механизаци яра йолча машиний дунен халкъашта юкъера система (МСМ). МСМ а мехкашка кердача машинашта разработка яра кIийле а царна дунен халкъашта юкъе тохкамаш деча хана йола критери а. Тохкамех чакхъяланза йола техника вIашн еча поставкашта юкъе яхийта мегаргдац. ХIанз укх сахьате МСМ чулоац 2,5 эзар гарта тиюраамер.

Цхьана леладу гIулакхаш дика вIаштIехьдаьха хилар бахьан долаш СЭВ мехкаша экспорти импорти еш йолча юртбоахама техникех 90 процент цар вIашн еча поставкаца лоац, цу тIа а цу тайпарча продукце 30—40 процент арахец специализации кооперировании яра наькъаца. Духхьал 1981—1985 шерашка кхоачадергда социализма мехкаша юртбоахама техника даькъера шоай хьашташ специализаце кIийлен тIа кхоачашделга 5 миллиард сомага, хIаьта из да башха совгIа-эшашагIа доацаш вай мехка шера арахецача юртбоахама машиний боараме.

СЭВ чудоагIача мехкашка хIанзе а хьахина да тахан-нарча дийнахьа доккхача даькъе лаьрхIача программашта (СССР, ПНР, МНР), е 1990 шу тIаккхачалца йолча хана агропромышленни сфера керттера доакъош дегIаахара комплексни планашта (Болгари, Венгри, Румыни) чудоагIаш дола механизаце лостамаш.

Лаьтта леладеча лаьрхIа да, лаьтта хIамаш дIвера кийчдара балхаш деча хана комбинировании агрегаташ, роторни вибрационни орудеш, дIайода энерги къахьегами 2—2,5-зза кIезигбелла Iалашду кхы технически средстваш юкъейоалаяре наькъаца кердача. Лаьттан тIера тIоа лорабеча технологически процессашка дола.

Лаьттанцара балхаш деча, хьувнъам чуэцача, юртбоахама культурашта юххьанца обработка еча хана дIайода энерги кIезигъярца цхьана (хIаьта бешамаш леладечен баьцадаараш леладечен — къахьегам а) керттера проблема йолаш бус продукци йовра духьала лоаттабу къовсам. Укхаза белгалду керттера культураш кхеяра индустриальни система, хьувкъама транспортировка ярен юххьанцара обработка ярен поточни методаш шерра юкъейоалаяр. Дувцар да низ болча тракторех, балхаш дара торо лакха йолча а кес шерра лоацача а хьувкъам чуийбеча агрегатех, цкъара чакхйоалаш цхьатарра массехк операци еча комбинировании машинех, балха овсарле лакха йолча а энерги кхоеча а продукци йокъаечен сортировка ечен линеех пайда ийбар. Цо фу хургда? Даьча лоархIамех, духхьал силос чуэцача агрегатий буц тедаш йола механизмаш эргалььа тоаяро тардолийтаргда цу операцешка дIайода энерги 50 процент кхое.

Хьайбаш леладечен чкъьарий леладечен чуьлоргъя хьайбеш оалхазараш, чкъьарий леладарен кхабарен цхьан тайпара йола прогрессивни технологи, юкъарчал доацаш производствении технологена кхы а шерагIа юкъекхуаларгъя электричество (поголовьена ионизации облучении яра, продукцепа пастеризаци яра, стоаш зенна хургйоацача яхаран царех пайда эцаран).

КагийIча, тIаваха хала долча участкашка деча балхий традиционни техника гIонца кхоачашъе вIаштIехьйоацача е эффект хIезига хургйолча операцешта лаьрхIа шерра юкъейоалаергъя эIамигача механизаце средстваш. Цар тардолийтаргда общественни секторе а хIаране ший доалахьарча гIонна болча боахаме а продукце боараш дикка совбаккхен дIабода къахьегам лохбен, Iалашдергда халача лаьттанка, фу леладеча, тепличии производстве, йоккха йоачача фермашка деча балхаша механизаци елга Iалашде.

Мелиораце даькъе лаьрхIа да технически средстваш санна, нитта хий декхара технологи а эргаьккха тове. Шеррача масштабашка юкъейоалаергъя орошене автоматилировании системаш, къоастадаь аьлча — лаьттан тIарча тIоана кIал хий ахийтарм тIадамаш а легадеш хий тохари. ТIеххьардар хIанзе а практикана юкъедоальдаьд Болгаре, Венгре, вай мехка. Цо йиш хулийт эшаш бола болхлой низ 50—80 процент лохбе, энергега диллача — дилларча хий дехнача установкашка хьежача 40—45 процент.

Белгалдаьха механизаце лостамаш дуккхача даькъе терхалдаь да СЭВ членаш долча мехкаша 1990 шерага кхачалца йолча йIаьхача хана йолча юрта боахамен кхачан промышленностен цхьан гIулакхаш леладара целевой программа тIа. Цу тIа къоастадаь аьлча, лаьрхIа да царна эшача агрегатий системаш а йолаш йолча низал 150 говра низага кхоачача а кхы тIех болча а тракторашта, ялатйн доакъарийя культураш, шекара свекла леладра а хIаьта нитта хьайбеш леладара а йолча машиний кердача комплексашта разработка е. 1982 шера арахеца могаяь яр, насала цхьана хьаяь лаьтта цамцадаккхар а ирача босенашкарча цонаштен дасенаштен обработка яра а йола машинеш, ялат чуийлеча комбайнашта йола микроэлектроннии прибораш. Кердараша йоккха эффект яла тарлу. Нитта, кердача органически удобренеш дIа-юха йоаржаргах пайда эцаро 14 процент кIезигбергба дIабода къахьегам, доагор — 17, эксплуатационни расходаш — 40 процент.

Лакхе дийцача механизаце дерригача лостамаша йиш хулийт, цига болх беш бола нах кIезиг а беш, юртбоахама производства эффективность чIоагIа лакхъе.

Борис ФРУМКИН,
экономически Iилмай кандидат.

(АПН).

КЪАХЬЕГАМХОЙ ОАРЦАГIБОАХАШ

«Ленина байракх» газета—50 шу

Мехкдаьттахой города МагIалбика а ерригача района а къахьегамхоша дезду кхоана шоай газета 50 шу дизара цIей. 1933-ча шера 15-ча декабре араьлнчай цун хьалхара номер. «Йоккха МагIалбик» яхаш хиннай юкххьанца газета цIи.

Цу хана хьалъе йолаеш мара мехкдаьттахой город хиннеце а, города, района кхоане шоашта бIаргагучча тайпара, ма кхоапе иразе хургхиларах дог тийша болаш теллай эгара хьалхарча мехкдаьттахоша шоай газетах из цIи.

Цу хана денз мехкдаьтта доаккхача кердача района, керда хьалъеча, дегIайоагIача мехкдаьттахой города летописец. ХIаьтта укхаза вIашагIъеллача партийни организаце тешаме гIонча хинна, шийх бенна тешам лакха лоаттабеш а хьадоагIа газета.

«Йоккха МагIалбик» яхача газета хьалхарча номер тIа кепатеха да буруп тохархча хьалха латтача бригадай кхайкарал а цар шоашта тIаьнца лакхара социалистически декхараш а. Цар тIахьех беррига бурувдеттараш, гIишлош хьалъераш, кхьбола къахьегамхой парте XVII съезда сийна кърнача социалистически яхье хьинаре дакъа лацара. Революционни къахьегарца хIара боллучо «МагIалбик карерзаара Изотовец» яха сийлен цIи яккхара.

ХIанзарча «Ленина байракх» газета ах мара доацаш эIамига хиннадале а. мехкдаьттахой вахар, царна хьалхашка латта декхараш довзийташ, уж толамца кхоачашдара беррига къахьегамхой оарцагIбаха, балха новкъарле ерашца, керда нараерзаеча мехкдаьттан района сийлахьча кхоаненах ца тешарешца къовсам лоаттабе къоначa партийни организацена новкъостал деш хьаденад «Йоккха МагIалбик» яха газет ший хьалхарча шерашка. ДукхагIбола болхлой чатарашка бахача, вахара-лелара кхоачам кIезига болча, пизнъалча хьалашка, цхьаккха халонех бIу ца къоккабеш, парте шоашта хьалхашка оттадаь декхар кхоачашдеш, хьинар кхо ца деш, хаца лоархIаш къахьегаш хьабаьккхаб цу хана МагIалбике лаьттан ченаш тохкаш, мехкдаьтта доаккхаш, керда город хьалъеш хиннараш. Иштта хиннаб цу хана газета редакце болх беш хинна журналисташ а.

Халонех кхераши уж лоархIаши хиннабац цу хана МагIалбикера мехкдаьтта даккха вай мехка дукхача моттигашкара баьхка тайп-тайпарча къамех бола нах. Царна ховш цар лоархIашя хинна алхха цаI — социалистически Даьхенна МагIалбикера мехкдаьтта эшилга.

Цу ханарча газета оагIонаш тIара вайна гу шерагара-шерага бурув тохарий горзал, цар къахьегама овсар ле лакхлуш хиннилга. Берригача мехка а дIабовз бурув тохара рекордаш уттаяьча лакха говзал йолча мастерекъа Т. Габанова, Г. Косяка кулгалдеча бригадашкара лаьттан ченаш техкараш. Бетта цхьан станокаца 4500—6000 метр бурув тох цар. Ерригача Советски Союзе эттара хьалха МагIалбике гойтай нитта сихха бурув тохара рекордаш.

МагIалбикерча мехкдаьттахой интернациональни коллективо нитта хьинаре къахьегар бахьан долаш лоацача хана карадерзадаьд МагIалбике мехкдаьтта доаккхилга. «Йоккха МагIалбик» яхача газета хоам бу 1936-ча шера Даьхенна 1243 эзар тонн мехкдаьтта деларах. Цо гойт мехка «Iаьрка дошув» доаккхача лоархIамегIарча районех цаI МагIалбик хилийта аьнна Коммунистически парте шоашта хьалханка оттадаь декхар МагIалбикерча къахьегамхоша толамца кхоачашдаьлга.

Партийни организаце хьалхленца цу шерашка из декхар кхоачашдара мехкдаьттахой оарцагIбоахаш хиннад «Йоккха МагIалбик» яха газета. Цу хана цо яаду: «Берригa моих ба МагIалбик хьалъеш. Халкъий доттагIалца ба вай низI».

Иштта тешаме ший декхар кхоачашдеш хьденад «Йоккха МагIалбик» яха газета Сийлахь - боккхача Даймехка тIема халача шерашка, цул тIехьагIа тIемо хIалакбаь боахам юхаметтаоттабеча хана. Газето тIахьехар районера къахьегамхой Даймохк лорабеш майра лирача моастагIчоа духьал оттара, эскара. Даьхенна ма мотта дуккагIа МагIалбикера мехкдаьтта далара, тIемо бохабаь боахам сихагIа юхаметтаоттабара.

Хана йоахала IажагIъеннача цу ханарча газета оагIонаша дувц уж декхараш кхоачашдеш тIем тIа шоай са ца кходеш фашисташта духьала лаьттараша а, нитта шоай низи хьинаре ца кходеш къахьегама фронте лаьттараша а даькхача толамех.

1957-ча шера денз «Ленина байракх» аьнна йола керда цIи леладу мехкдаьттахой города газето. «Йоккха МагIалбик» яхача газетагара эстафета хьа а ийца, города, района хьалхашка латта боахама а социально-политически а декхараш наха дIадовзийташ, уж толамца кхоачашдара беррига къахьегамхой оарцагIбаха городской партийни организацена новкъостал деш хьа а денал, тахан хьа а доагIа «Ленина байракх» яха газет.

Парте XXVI съездо, КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.), июньски (1983 ш.) Пленумаша советски наха хьалхашка оттадьд вай мехка социализми коммунизми хьалъяра исторена Iалаьмате боккха лоархIам бола декхар — дегIаенача социализма общество дIахо тоаеш эргайоаккхилга, биззача боараме коммунистически сахкетам бола керда саг хьалхевелга.

Из декхар кхоачашдеча йоккха моттиг хьовч советски прессага, газета е журнала оагIонаш тIа кепатеха, радио е телевидене гIолла хьаьнича бакъдола партийни дош наха чIоагIа лоархIаши сий деши да. Цо кхы тIа а лакхбу газета болхлой бехктокхам.

КIоаргга ма бехктокхам кхетабеши дIахо йодача хана а городской партийни организаце берригача организаторски а идейно - политически а балха тешаме гIонча хила лаьрхIаи я хIанз 50 шу дузача МагIалбикерча «Ленина байракх» яхача газета редакце коллектива.

З. ПЕЧОЕВ,
«Ленина байракх» газета редактор.

Балхача наха эша берзIалда дехна баьцдадараш кийчдара укх шера план 13100 туб азар условни банка йолча 14196 туб хьаьккъ Октябрьски консервни завода болхлоша.

Цар кийчъеш йола консерваш наха ховттим дика дIаэцаш я.

Шоай хIара деннара йола задани 120—125 процент кхоачаяьеш хьабоагIа И. ПЛИЕВА даьккхача сурта тIа шоана гуш бола завода болхлой Мудаева Сацита Магомаева Луиза.

Вахаре денале никъ лувцарех

КОМСОРГ

«Грознефть» объединене комсомола секретарь Алмазов Руслан балха хьакхальчача, цунга хьежаш кIал латтар № 121 йолча буровой комсомольско - вагирхой коллектива групкомсорг Х. А. Гагиев. Хож-Ахьмада юкъа тIа гуш дар къаьдоелар, цо цхьан хIаман саготделга.

Байсанарча сменагIа болх беш вар бурувдеттачун гIонча Гагиев. Iурра болх сецар буровой тIа, бурув тоха осташ дацар, из бахьан долаш дийнахьарча смена болх юкъагIбусаргболаш бар. Цу гIулакха оарцагIа ваьнавар групкомсорг.

Дукха ха ялалсхьа комсомольцашта корадир осташ, бакъда, уж цхьан-шин дийнахьа тоъам хиллал мара дацар. ХIаьта объединене уж кхы долаш моттиг е яцар.

ШоллагIча дийнахьа юха а комсомола комитете вера Гагиев. Мичара хайнадар хац, амма шеко а йоацаш комсомольца хоаш дар Ставропольски крае Буденовске осташ долга.

Уж да мала гIоргва?—аьнча, — ше гIоргва, — аьлар Хож-Ахьмада. Вахар. Эшаш дола осташ а дахьаш цIавера. ХIаьта из дига вахаяцар аьнна цох саго бехи боаккхаргбацар, хIана аьча.. цун деккар дацар из. Эшар IалашдIе декхарийла ба скабнецаш. Амма сатем ца лехарех ва Хож-Ахьмад, шеддар догадоал цунна, балхаца я цун ерригa уйлаш.

1980 шера Октябрьски УБР-е балха вера комсомолец Гагиев. Шеддолчунна эем боаккхаш, тоххаш, балха кьайленаш, белгалолаш йовза гIерташ, къахьегара общественни балха юкъе дакъа лацара тIера волаш вар къона болхло. Гуш дар, из буровой цхьабараш санна цIаьхха ца хоаш вийсвенравоацилга, из укхаза дего воалаваьлга. Цудухьа дог лазар дун балхах, ше хьадер саг тIехьа отта ца везаш дора, чIоагIа лорадора болхлочун, коллектива сий. Массанеца везавелар Iимерзв, дог цIена, халонех ца къехка аIамсаг. Цудухьа Хож-Ахьмад балха этта шу-м даьннадацар комсомольцаша из шоай комсоргалла хоржача хана. ТIаккха дукха ха ялалехьа коммунисташа Гагиев парте членалла кандидаталла дIанийпар.

Гагиева кхетадора новкъосташа ше мел чIоагIа лаьрхIав, уж шийх тешалга, хIаьта цар тешам ца боабар духьа из вIалла са а ца лоIаш, болх бе нийча вар.

Комсомольски болх ма хулла тоабе лаьрхIар групкомсорго. Цу гIулакха цо оарцагIъьнккхар комсомольски актив. гIо дийхар боккхагIа болча новкъосташкара. Хил ханнахьа арахецар пенгазет. Цу тIа дувцар коллектива толамех, цIераш йохар шоашкара масал а гойташ къахьегарий, цул совгIа IаьржачаIа шиъкъаца, масане зувча яйора мекъабарий, талмаста шоай декхар кхоачашдерий цIераш. Иштача комсомольцашца собранешка в къамаьл цIенлашта хулар.

21 сагах латт комсомольско-вагирхой коллектива. Царех 6 коммунист, 11 комсомолец ва. Iальмате дика гIо ду къоначарна беккхагIа болча новкъостаца. Буровой начальника коммунист Ю. П. Хворостова, бурувдеттараш коммунистически къахьегама ударникаш Ю. В. Жегульский, В. И. Нартов, иштта кхыбараш а бокъонца бола хьехамчаш ба. Цар намаьрша акъ къонача болхлоша шоай йоккха опыт. Iомабу къахьегама сий де. ЧIоагIа гIо ду коммунисташа комсомольски организацена. Царна деим дагалуваш, царгара хьехам ийбеш хуя групкомсорг а.

ЦхьоагIонца, барттайча коллектив е № 121 йолча буровой тIа болх беш яр, цудухьа да цар толамаш а дог гIоздоахаш. Цхьан нардагIа къахьегаш я коллектив. Цо чIоагIа айду хIаране хьинар, цхьаннена а лац шийгара ледарло гучалийта, новкъостал эсалагIа ший декхараш кхоачаиде. Цул совгIа, дикка дакъа лоац коллективо буровой предприятей 12 комсомольско - вагирхой коллективашта юкъе шерра яьржача социалистически яхье а. ХIаьта цига массе а хана сийлен моттигаш я йоах, тIаккха ВЛКСМ 65 шу дузача дийнахьа, цу цIейна хетаьча сийлен вахте а этта, болк бе бокъо яьннар Ю. П. Хворостов нерте латтача коллективо. Планал 45 дн хьалха дIаелар цар скважина. Цу дерригне къаьгта хьахьокх коллективе кхетам балара болх лерттIа вIаштIехьбаьккха хилар. ХIаьта из групкомсорго болх дика беш хилара, ший парте членалла кандидатски стаж цо дика дIаяхьара белгало я.

Гагиева дика кхетаду нахаца болх бе хала долга, нагахьа санна хьай говзал а знанеш а денца эрга ца йоахе. Цудухьа 1981 шера из деша эттар Грознески механизаци техникуме. хIана дий ша вала гарга ва. Кхо шу хьалха ученик хинна из, тахан бурувдеттачун гIонча ва. ТIаккха комсомольски болх дика вIаштIехьбаккхарах, хьинаре къахьегарах Гагиевна еннай ВЛКСМ обкома Сийлен грамоташ, ВЛКСМ ЦК 11 пятилетка «Къона гвардеец» яха 2-ча степена Знак. ХIаьта Хож-Ахьмад групкомсорг волча комсомольско - вагирхой коллективана еннай ВЛКСМ ЦК Сийлен грамота, из комсомольски сийлен летописа тIа йиххай.

Дукха ха йоацаш доккха цIей хиннад Гагиев Умат-Гире Хож-Ахьмада вахаре. Сийлалчча Ленина парте мугIарашка дIаийдаи из.

М. ВЫШЕГУРОВ.

МЕХАНИЗАТОРИЙ ДОШ

МагIалбика района «Алханчуртский» совхоза механизатораша дика кхетаду тIадоагIача шера хургболча хьувкъама лард тахание в йолла езийга. Цудухьа хоза латтача хана хIара сахьатах бизза пайда в эиаш, гурахьа дIадув ялаташ дIадийна а баьнна, укх гаргарча деношка гIора кIал дода лаьтта аьха боалаш латт механизатораш.

ХIанз шоай берригa теркам тIаберзабаь техника тоаеш ба уж. ИньалгIча квартале 9 а тоаеш, планагIа 19 трактор я тоае езаш. Царех бархI трактор 3 декабре—МагIалбика города отчетно - хоржамий партийни конференци хьаелла дп тIаккхоачаш тоаль а яьна, хIанэ лоалахарча «Малгобекскийн» Ахриева цIерагIчен совхозашка лаьтта оахаш, комсаш дIакъовлаш, «Алханчуртский» совхоза кхашна удобренеш дIаккхухьаш я. Совхоза механизатораша дош деннад керда шу хьатIаккхачалехьа итт трактор тоаяьккха. ХIанз тоае юхейса шин трактор латт совхоза мастерске.

— Дукха хIама дисадий уж тоаяьяха, — аьна хьаттар аз совхоза кертерча инженера декхараш кхоачашдеш волча Цуров Мурадага.

— Эггара дукхагIа доаккхе а массехк ди мара доаккхаргдац оаха уж тоаеш, — аьлар цо.

Цурова яхар бакъдолга хов тоаеш латтача тракторашта бIарахьенача. Цар лелаш йолча агрегатех йоахка оатхалаш снхбенна тоаеш боаьхар слесарашн механизаторашн. ХIаьта моторашмел дика тоалаьд а цар болх мишта бергба а хьожаш боахнар моторин цехера слесараш.

Моторaш тоаеш дика новкъостал даьд районерча «Сельхозтехника» коллективо, хIаьта царех дукхагIдараш пун болхлоша а тоадаьд.

Совхоза техника тоаеча къаьстта дика дакъа лоац слесара - наладчика Хамхоев Идриса, слесараша Дарсигов Яхьъяс, Льянов Бахьаудина, тракториста Векмурзиев Макшарипа, аьцка цхьаро Байсагуров Даламбика, кхыбараша.

Атта баьккхабац механизатораша из толам. Гуйран кхашкара балхаш чаккдаьнадацар совхозе техника тоае йолаьча хана. Цул совгIа, дукха халонаш нийслора техника тоаерашта юкъьаца. Тоъац ацар запасной оатхалаш. Техника тоае лаьрххIа бригада вIашагIъеллар совхозе директора приказах. Вай лакхе цIераш яьха, говзагIа бола слесараш, токараш, механизатораш — рационализатораш цу юкъе а болаш.

ДIаоарцагIбаьнача цар юхаметтоттае йиш йола къаьна оатхалаш тоа е еш, шоай мастерски хьае йиш ераш хьа а еш къахьийгад. Цу балха юкъе къаьстта дика дакъа лаьцад отделене механик волча Пугоев Бориса, моториста Хамхоев Махьмада, доагора аппаратура мастера Барнинхоев Хьасана.

Тракторий, комбайний къаьна оатхалаш тоаяра, керда яраш хьаяра торонаш лехаш ба совхоза говзагIбола механизатораш Анигов УматгIири, Барнинхоев Хьасан, Гулиев Висангири, Кононенко Иван. Болх чакхбаьначул тIехьагIа а бIаргагу уж мастерске цхьаца балхаш деш.

Техника тоаеш боахкача наьха хьашташ вIаштIехьдахара йоагIаш йола йоахкоа хьй совхоза кулгалхоша, оттаный цу гIулакха лаьрхIа йола мероприятеш. Дикей ханнахьен юртбоахама техника тоаеш дакъа лаьцараша доагIача алапел совгIа 20 процент премеш лу; слесарий бригадашта 100 сом; тракторaш ханнахьен дикен тоаьча бригадала — 50 сом; комбайнаш ханнахьа тоаьча комбайнерашта — 30 сом; техника тоаеча социалистически яхье хьалхабваьннарашта сийлен грамоташ тел, баркал оал.

Цхьабакъда, цхьадола кхоачамбоацараш а да наьха хьашташ вIаштIехьдоахача: монтажни цехе еза оатхалаш дIа-хьа кхахьара эшаш йола кран-балка яц, цехашка ихерамзлен техника дIайовзийташ дола плакаташ дац, цIе уголок яц, техника дикен ханнахьен тоаяра тIаккхьехаш гойтара агитаци яц.

Уж кхоачамбоацараш дIадаха декхарийла ба совхоза кулгалхой, партийни профсоюзни организацеш.

Мелла халонаши кхоачамбоацарашн нийслора аьнна бIу ца къожабеш, 1984 шера 23-гIа февраль тIаккхоачаш доаньар Iалашдеш йолен лаьтта кийчдеш йолен ерригa совхоза техника тоаяь ниъкха, шоай къахьегама декхараш толаме кхоачашде лерхIаш ба «Алханчуртский» совхоза механизатораш. Тешаме ала йиш я цар шоай дош кхоачаншдергда аьнна.

И. БАРАХОЕВ,
тха штате воаца корреспондент.

Доазол дехьара

ФАШИЗМАЦАРА ГУЧЧАХЬАРА ТIОМ

1933 шера январь бетта Германе Iаьдал низагIа дIалаьцар нацисташ. Воххлой классо а кхыча фашизмана духьаларча низаша а еш йола духьаленаш тоIара метод хиина дIаэттар мехка террор.

Доазол дехьарча общественна дукха нах лувцар, царга бола бар, лувца тIаххер, нах боабар нийса деш хIама да шинн хетийтара, «коммунистически заговор» гучальнвай, «большевистски кхерам» тIаэттаб. аьнна беррига нах кхерабара Берлинерча Рейхстагах цIи тоха а цу гIулакха дунен халкъашта юкъерчи боламе цIи хеза вола болгарски революционер Г. М. Димитров, цун доттагIий Попов и Танев бехке бе а лаьрхIар гитлеровцаша.

1933 шера 21 сентябре Лейпциге йолаелар судебни процесс. Лакхехьарча имперски судо чакхйоалийтаьзар цунца берта а болаш хьожабаьча Димитров Георге адвокатий кандидатураш. Денал долча революционера заявлени йир, гIулакх иштта эттадале, ший защитник ше хургва аьнна. 12 декабре судебни сената президентага яздьча письмо тIа Димитров Георге ладора: «Ши роль лелае езаргьа са имперски суда хьалхашка: цхьа-дале, суде волча Димитрова яр, шозагIа-дале, дош суде долча Димитрова защитника яр». Амма цо еш хиина защита массанена а доазаш долча цу дена маIано лацаре чулоацаш яцар. Гитлеровски провокаци бокъонца гучаяккхар, зуламе акт яьраш нацисташ шоаш хилар дIагойтар дар де лерхIаш хиннар. Гитлеровцаша дагалаьца хиннар цIи тохара коммунисташ бехке бари, цу някъаца фашисташта духьаларча низашта хIама тохари, Германе компарти ежа бахьан даккхарн.

Г. Димитрова лаьрхIар дар суда трибунах — дош судо дувцаш барий гIандах ше бехке ца хилар дIахьокхара а ца эцаш, ерригa фашистски режим, Германе эттача фашистски диктатура социальни чулоацам дIабоьхийтара пайда эцилга. Дицалийта йиш яц, процесс йолаеха ха гитлеровцаш Iаьдала нерте этта ах шу совгIа мара даланза хинна ха хилар а цудухьа мехка чухь санна, иштта доазол арахьа а фашизм яхар бокъонца фий ца хоаш бола нах дукха хинна хилар а. Ший даймехка профашистски реакцена духьала лоаттабьча къонсама йоккха опыт бола дунен халкъашта юкъерча коммунистически болама цIи хеза деятель а Коммунистически Интернационала Малхбузеевропейски бюро кулгалхо а волча Димитров Георге шийна хьалхашка деккар оттадир Германера фашизмана духьалара низаш кхотадарай цар хьинар айдарай новкъостал де, мехкарча антифашистски Сопротивлене керда тактика белгалъе, цIий Iоухийташ террор эттача хьалхарча бетташка, корзагIбаьначен деналах бехачен наьха дегаш къонсама уроттаде.

Димитров Георге дика кхетадьдар классови моастагIчун суда хьалхашка уттa бийзача революционерашта В. И. Ленина даь хьехамаш.

«Суда трибунах суда духьаларча агитацена пайда эцар... соадолча шийшара ше бехке ца хилар дIагойта ца гIерташ лоравалар, «къамаьлаш принципех, программах, тактиках, социалистIаца дагалхоабарех дар... Из да этара хоарIамегIа дар». Ше тешаме лемнец хиларах Г. Димитрова дерригa а шитта дир.

Наци № 2 оадаш хана Геринг верте а волаш хинна бIаьшерен херттера пропоганда вIашагIъеддараш гIертар Рейхстагах цIи тохар коммунистически заговора дакъа хилар бакъде. Сих а ца лупп саббарагIа, цхьаккха а детаьь терпал ца еш а ца юташ, Димитрова дIагойтар, зулам коммунисташа даь ца хилар а де йиш ца хилар а.

Суда трибунех пайда а эцаш, Димитров Георге нийса гучабаьккхар реакционни монополей диктатура санна йолча фашизма социально - классови чулоацам. «Тиссени Крупп, — боагалдоахар цо, — дош бар мехка практически кулгал шоаш а деш Iаьдал цхьание бен юкъе эккха саг воацаш до доал дешн хилара принцип чIоагIъе, болхлой класса вахара боарам лохбе, хIаьта из дара йохас езар революциони пролетариат».

Гитлеровцаш, цар моалагIа демократи а IотеIаеш хилара бехке а беш, Г. Димитрова га доахар коммунистий, социал - демократий, Германерча тайп-тайпарча фашизмана духьаларча низий. Цо доккхал а деш дувцар цу хана дунен тIа цаI мара ца хинначa социалистически пачхьалкхенах — Советски Союзах. Цо хьакъалагIа, бет а воакхаш соцавир Геринг, Со[illegible] Iаьдалех харцдараш дувца волавелча.

«Коммунист» — иштта норта а болаш яр цу деношка «Правда» тIа арайийллача статьяех цаI. «Дизача мала не а ала доагIаш а наха саг кха цIа йовккхаш вар.—йоахар цу тIа.—дош судо дувцарий гIанда юкхе латт, германски Iаьдалаш цар нах Iехабеш хилара, низаш дара, харцдарашта эоазала духьал бехке а деш...». «Новкъоста Димитрова моральни къонахчало парх аьнна дохаду, суд а ше яхача фашистски набахтен деррига тенакел даь хьал» (1983 ш. 25 сентябре арадаьнна «Правда»).

СССР а доазол дехьа а шерра дийцар Г. Димитров —коммунизма вокали Геринг — фашизма вокали вIашаш юкхдухьала а этта къовсабелларах. «Хьо кхер мотт соне, сай хаттарех», — футтара а веш аьлар Г. Димитрова вехаше дувцар фуд а ца ховш волча № 2 йолча нацега. Теша хьисапе шийгара лоттьам эцаш, ше хьалхагIа аьнна раншта тIеравувла вийзар Геринга Димитрова нийсача аргументаштех моральни чIоагIалонех тIаннйсвелча.

Димитров Георгена дагаухар тIехьагIа: «Лейпциге процесс йолаш коммунизмана духьаларча европейски кандарма декхараш кхоачашдеш хьалхара дебют йир фашизмо... Из дебют катастрофа хинна чакхььлар фашизмана». Бехке беш хинна коммунисташ суд ца еш бисар, амма уж набахтара арабоалийта дагабадар нацисташ.

Советски къахьегамхоша хьадийхар болгарски коммунисташ хьем боацаш мукъаболийтар. «Тха новкъостий хьехецалга тIехьатеттаро, — йоахар воаьнеех цхьанне тIа, — гаргара нах царна тIабита ца тигаро хьагойт, Герингеи цун хасапхошеи уж боабара кхерам хилар». Дерригача дунен тIарча къахьегамхошна кхайкарал дир советски наха коммунисташ мукъаболхара къовсам болабера уж тIахьехаш.

Прогрессивни общественность лувш яр гитлеровцаша боаккхаш хинна хIара гIа, хIаьта советски прессо сигналаш йора Димитров Георгенеи цун новкъосташкей бенача балех арайоахар процесса хIара денах йола отчеташ.

Г. Димитрова цун новкъостийн шоай мехка гражданаш лархIа а яхьанзар болгарски буржуазни правительство. Уж хьанийцар советски гражданстве.

1934 шера тхьаь зорхIагIча феврале суд ца еш мукъалаьнна кхо коммунист тIа а волаш хинна самолет Москве Iохайра. Г.Димитровга чIоагIа гIадъьха моарцал хеттаа яр вай столица.

Лейпциге котало яккхара бахьан дар дунен тIара деррига прогрессивни низаш цу гIулакха цхьана оарцагIа довлар, советски наха Димитрова хIара денна новкъостал дар, цар дог лаазар, хьаллацар. Ше Советски Союзе хьехоачаме вайнийна йир цо: «Тхона хов тхоаш хьая мукъадаьхар. Нагахьа санна Коминтерн, дунен халкъашта юкъерча пролетариата барт, вай нешйовзув, «Правда», нагахьа санна советски болхлой класса боккха низ тхо хьалловцаш хиннабецаре, тхо дийна а долаш укхаза кхоачаргдацар».

Рейхстагах цIи тохараш гитлеровцаш шоаш ба аьнна Г. Димитрова аь вывод нийса хилар тIехьагIа бокъонца чIоагIдир духь - духьача мехкий юристашеи историкашеи даьча тохкамаша, хIаьта тIом чакхбаьнначул тIехьагIа из зулам делга ховш хиннача тешаша даьча лоткъамаша а. Гитлера фельдмаршал хиннача Гальдера дийцар, кIеззига нах мара боацача моттиге Геринга дарий даь хиларах, Рейхстагах цIи тохаш кулгал даьр ше хилара.

Г. Димитрова Лейпциге фашизмана духьала лоаттабьча къовсама лоархIам вай деномна а байнабац. Из масал да машар бахьан, лакхлуш хаттача ядерни тIема кхерама, неонацизмана духьала тахан хьинаре къовсам лоаттабераштa. Из хила а хиннаб, хIаьта даим хург а ба революционера дохаргдоацача къонахчала, социалистически интернационализмана тешаме хилара хьохам.

Александр БЛАНК,
исторически Iилмай доктор, профессор;

Галина БОЛДЫРЕВА,
исторически Iилмай кандидат.

(АПН).

Полицейски къизал США къаьмен проблема хинна дIаэтта дукха ха я. «Порядок лоравечар» геттара а чIоагIа шоаш деш дола кизаш тIадерзадаьд шоай бокъонаш лоравара тIехьа къовсам лоаттабеча баьде цIока долча американцашта. Царна духьала къккхай Iалаьмате йоккха судебно-полицейски машина. «Рейнд корпорейшн» яхача тохкам беча организаце кепатехача доклада тIа йоах, йоккхийча городашка бахача негрий наIеча нахах ахан гаргга бараш дийца хинна ба.

Американски судаша шек а боацаш эттара къизагIа дола приговораш ду «кхы тайпа уйлакъяранта». Хозахета дац из американски реакцен расазни цитадель лоархIача къулбехьен штаташа лийлачарна бовбе судаш яра даькъера хьалхара моттиг дIа ца хецаш чIоагIа делаеш хилар. Укхаза «порядка хьахой» шоай лоIаме ба.

«Шпигель» яхача журнала тIара хьаийцача сурта тIа: расови дискриминацена духьалбаьнна негрий шитта тебу Бермингеме (штат Алабама).

ТАСС фотохроника.

Вашингтоно хьалхоацаш йолча Сальвадорски реакцеи мехка йоаржаьй къиза террор.

СУРТА ТIА: сальвадорски бIухой моаьнта кIалхесачунгара чIар лахаш ба.

Камера пресс — ТАСС сурт.

АФГАНИСТАН ТАХАН

Халкъа—знанеш

Покхахача листача беша эгIа къегаш йола кизгахи мраморахи яь Кабульски политехнически института (КПИ) хоза тоаль корпусаш бIаргаийча, хала да из моттиг 20 шу хьалха аьсса уллаш хиннай аьлча, теша.

1967 шера чубаьккхар КПИ аудитореша хьалхара студенташ. Уж бацар бIаь саг совгIа мара. Цхьабакъда, дешара заведени сихха дIайоваш латтар наха. Лоацачча хана Афганистана инженерий кадрай пхьоале а хиъна дIаэттар из. Геологий, горнаий, гIишлонхой, архитекторий, газовни топливоперерабатывающи промышленноста технологий специальностaш Iомае лаьрхIа ше азар саг совгIа бола магий нихи мехкарий ба укхаза хIанз дешаш. Дадача шераша КПИ кхаь факультете кийчвaва 1961 специалист.

— ЧIоагIа эшаш к тха мехка цу тайпара йола дешара заведени. — йоах хьалха КПИ электротехника кафедре преподаватель а хинна, хIанз Афганистана Демократически Республика энергетика министр волча Рза Мухьаммад Пактина.— Са безам бар институт хьеча Iалальмате доккха дакъа лаьцача советски коллегий аларсах дукха дика дараш дувца. Лакха квалификаци йола техническая кадраш кийчъяра практически опыт йоккха йолча СССР мотта новкъостал даьд тхона, хIана а ду дешара процесс вIаштIехъьаккхара. Iилман тохкамаш чакхдахара лабораторешк кабинеташи хIанзарча ханарча оборудованеца Iалашъяра, хIаьта иштта къона афгански преподавателаш кийчбара.

Доккхий хуацамаш хиннад КПИ 1978 шера апрельски революци хиннчул тIехьагIа. Нагирхошка даьча кхайкарал тIа НДПА ЦК Генеральни секретара, ДРА Революциони совета Председатела Бабрак Кармала белгалдаьннар: «Де дезар да кхуш йоагIача тIехьенга дешийтарен цунна кхетам баларен процесс даим дегIаухилгехъ эргаьнхха товелгeн Iалашдар. ЦIаьна а чIоагIа хьакха деза дешара программага. Хьетара тоери пхоис профессиональни кийчо, пхоис производственни практика — из вай лозунг».

Из деккар кхоачашдар чIоагIа бехктоалаяе лерaI института. Иштта, КПИ чуйоалаьй специалисташ кийчбара керда система. КхоалагIча, йиъалагIча, пхелагIча курсашка болча хана дийша баьлча шоаш болх бергболча моттигашка производственни практика чакхйоаккх студенташа, из бахьан долаш дийша бовлалехьа дукхха хьалха хов царна дийша баьлча шоаш болх мича бергба. Дукха хIама ца эшаш кхо шу да инженерий квалификаци лакхьяра йола сайрийнара отделени болх беш йола.

КПИ юкъедийнад цхьанна нерда хIама — болхлой факультет. Из хьаяьй шу хьалха, хIаьта иштта мехка эггара хьалхара а из мара яхы йоацаш а я. Укхаза дешаш ба болхлой, ахархой дезалех бола кагирхой, вснаре гIулакх а даь мукъабаьнна тIамахой, берий цIеношна кхебараш. Цхьан-шин шера болхлой факультете дийшача юкъера образовани ааьнхе боал уж, хIаьта институте деша баха торо а хул. Пачхалкхено нах боацаш цу царна общежити, кхача, тIадувха барзкъа.

Революци хилалехьарча хана санна хьал долчен юкъерчен тIоакий викалий мара де йиш йоацаш хIама дац лаккхера образовани йоаккхийта. Афганистана Халкъа-Демократически партен ДРА правительствaн чакхйоаха политика бахьан долаш, ерригa бокъонаш, цу даьнъе образовани яккхара яр а, гарантированни йола общества бизза членаш а хиле дIаоттт тахан къеча наьха бераш. Цудухьа кхетамца хьаллоац къахьегача кагирхоша революце аьха коталонаш.

Институте, масала, хьаьлий аьхки канийкулаш йолча хана эснарцен халкъа милицецен цхьана Пакистана территоре тIара ДРА хьачуухайтача террористийн диверсантийн бандашца цхьана къовсам лоаттабеш йола революци лораяра йола массехк отряд. Контрреволюцена духьала дена тIемашка къонахчали турпали гойтарагIа правительственни совгIаташца белгалбаьккха 20 совгIа институте студент, 350 совгIа ба сийлен грамоташ тайнараш. КПИ цхьаболча студентешен преподавателашен шоай дегIамаш Iодийххад даьхе лораеш.

ДРА духьала «хьа а ца кхайкабеш» беш латтача тIемо хьалхашка уттаеш халонаш яле а, Кабульски политехнически института вахар гIаьххьача ритмах лел. Лакхерча курсашка студенташ хIанзае а болабеннаб курсови дипломни балхаш кийчде. Цар уттаю тIонаьхьай, болх беш йолча промышленни предприятешта реконструкци ерен шеръярен, хьалъе езача школай, больницай, берий бешамий, наха чубахара долча цIеной проекташ, долхача хиний гидротехнически режима расчеташ. Цар авторашн бIубенна хьеж кхоанарча денга. Уж кийча ба ерригa шоай знанеши опыти халкъа дIаяла.

А. СУХОПАРОВ,
АПН соб. корр.

Кабул.

ХАНО ДӀАДЕХАРАГӀА

Яздархочун А. А. Айдамирова 50 шу дузаш

Вай 50 шу дизар вай республика общественносто тахан белгалдоаккхаш вола Абузар Абдулхакимович Айдамиров, тахарча нохчий литературан чӀоаггӀа лоархӀаш барех цӀе ва. Из автор ва исторически романий, дукхача повестий, рассказий, хӀензарча ханарча лоаман юртий къахьегамхоех йолча очеркий. Цо язъйий публицистически литературно-критически статьяш.

1977 шера «Нохч-ГӀалгӀай советски литература дегӀадоаладеча дика хӀамаш карагӀдувларах, идейность лакха йола произведенеш язъйоларах, общественни вахаре дьннаре дакъа лацарах» Абузар Абдулхакимович Айдамировна еннай «Нохч-ГӀалгӀай АССР халкъа яздархо» яха сий дола цӀи. ЧӀоаггӀа лоархӀаме я А. Айдамировна ший деятельноста цкъаькха сфера а — ше ваьча района доазошта чуть райсовета депутат хиларегӀа а дийзаьа ткъаь пхиъ шера Мехкетински юкъерча школа директор хиларегӀа а дегӀаахара цо чӀоаггӀа новкъостал деш йола халкъа образовани. «Заслуженный учитель школы Чечено-Ингушской АССР» яха сий дола цӀи а еннай Айдамиров Абузара, хӀаьта кхетаргхошта хьехамен коммунистически кхетам лучеи толамаш доларах 1981 шера «Къахьегама ЦӀече Байракха» орден а еннай.

Ший халкъ сердалонга дакхаро, кхуьш йоагӀача тӀехьенна коммунистически кхетам балара тӀеерзаь я Айдамиров Абузара ерригa художественни творчество хьехархочун болхи.

Айдамиров Абузарах гражданин а яздархо а хилара процесса Ӏаламата йоккха воадействи язь Советий Мехка вахаре хиннача эггара лоархӀамегӀарча этапи событеша: берригача социалистически Даймехка вахара цецаоаккхаш чакка овлангара хувцамаш даьча а лоаман край социальни, культурни эргаикхарга бода някъ хьабийллача а тӀом боалабалалехьарча пятилеткаш толамаша; зуламен фашизман низашта духьаларча къовсаме прогрессан социализман низаш такка хинна Сийлахь-боккха Даймехка тӀом; тӀехьара а, тӀом сецачул тӀехьагӀа берригача советски наьха низ сарцагӀбаьккха моцал дӀаяккхар, хӀалакбаь боазам юхаметтаоттабар, моах дийнбар...

Цхьайтта шу даьнна хинна Абузар 1944 шера эттар, тӀем тӀа бехача шоай баккхагӀа болча вежарий метта дӀанийтта дукхе ший нийсархой а санна, къахьегама вахте. Болх бора ше дӀахьожаваьча: гота хьожаенча шерч лекхаш хилар, ферме доахенга хьожар, трактор тӀа прицепщик хилар, школе библиотекарь хилар, колхозе учетчик а бухгалтер а хилар. Цу хание а дагадох цунна «халкъа турпала денош иллеца дувца». Дунен тӀа веза за кӀезига яле а, дукха бӀаргедайнадар. Кереа чу Ӏайна уйлаш ерзаела гӀертар.

50-гӀа шераш чеккдоалаш Алма-Ате нохчий меттала арадувлаш хиннача «Къинхьегама Байракха» яхаш хиннача газета тӀа араьлар Айдамиров Абузара эггара хьалхаре литературни произведенеш.

Язде волалуш вола автор творчески дегӀахара дикка новкъостал дир «Къинхьегама байракх» яхача газета редакци лаьттача доттагӀала, вӀаши гӀо де кийча хилара атмосфера. БокххагӀа болча писателаша — Ошаев Халида, Мамакаев Музьмада, Музаев Нурдина, Мамакаев Ӏарба, кхычарра могга хьиллоацар къона яздархо, професс хьейленаш юкъар.

60-ча шерашка арайийннача А. Айдамирова дукхагӀа йолча произведений проблематика цу ханара Нохч-ГӀалгӀайчен литература дегӀаахара юкъарча къарсам чу тарлуш я. Эггара хьалха из яр лоаман наькха сакхетама а быте а къаьна моральни этнически кӀийленаш йохара, общественни къахьегама, дезале а обществе а кхалсаго лаца езача моттига хьакъаьяьара принципиально керда уйлеш чӀоагӀъялора процесс.

А. Айдамирова произведенешта критико а книжкаш дешарий а теркам тӀаэзар хӀензарча ханарча нохчий юрта хӀера денна лелеча гӀулакхех, хано кхьалзашка уттадеча декхарех саббарегӀа а уж художественно къестадеш а дувцаро. «Наьна дог», «Генерсолтаь майра гӀулакхаш», «Тха юрта» яхача повестий авторо дика кхетадора, шоай тӀе яьккха ьннача къаьнача порядкашти общеннта нормашкей духьала гӀаргӀертта къовсам а доаттабеш мора халкъа диззача иразега яхача йиш ца хилар.

Харцахьарча хӀамашкен уж паладерашта духьала бераш, царца къовсам лоаттабераш лоаман наха шоашта юкъе бераро чулацеш деррига бакъдар, хӀана аьлча, къаьнечун метта керддар дӀаоттадер чоалкхе а йаьха а процесс, хӀаьта цхьайолча хана кӀара сага дега а хьаькьала а юкъа гӀолла чекхйоалаш а я из. Хьалха партизан а хинна вола Асаби, ший дезал ца-бокийтара бола някъ корабаь къона кхалсаг Курсам, доккхача хьаькъала да воаца, аьма хӀаьта а шин сесагаца ваха гӀертар харцахьа хилар кхетаде денал хинна цун мар СаӀид санна болча персонажий («Наьна дога») а «Тха юрта» яхача повеста турпалий художественни поарлам летт, уж чоалкхе болаш, ешашь чӀоагӀъенна йоацаш, шоаеш доакха тӀехьадиса гӀулакхаш шоаш дӀадоахеш бола нах хилар. Цу суртсибатех доалла цхьаькха дика гӀулакх да уж боезалургболаш а 60-ча шерашка нохчий юрташке лаьттача гӀулакхашта ма хулла гергаззе а хилар.

1968 шера язду А. Айдамирове «ПаргӀатон цӀераца» яха роман. Произведеча юкъметтиге летт Гати-Юрта саккь ели мугӀарера лоаман саг Ӏела. Кхе а хиина, ший вахара някъ дӀабоалабаб Цо Къулбеседа Кавкахарча лоаман наха мукъаловлара лоаттабача къовсама юкъе а вахе. Дукха халонаш, гӀоргӀаш нийсьенний цуна: гаргарча нахахи доттагӀехи валар, тӀема тӀа эшар а эха, наьха мехка вача хьала тӀа вистер. Ӏаламата дукха кало а пайна, къа а хьийга дийна бихача ший къамах болча нахеца ше ваьча лоамашка юхакхоач из. Восстанона юкъе дакъа лацарагӀа йӀаьххача хана Сибарега вохийт из... ДӀадолалу роман из хӀама хиннача бокъонца долча детагара: «1905 шера шийлача Ӏай, бус Аксай яхача додеча хи йистте уллача йоккха йоацача юрта чувоагӀа наьнъахоя». Из ва къаьвнна вокка хинначул тӀехьагӀа каторгера цӀавоагӀа Ӏаьла. Цу шеро тьехьонхер хьалхара эрсий революци хинна, классови къовсама цӀеро мехка дукха городаши юрташи чулийце хинна ва я. Каторге уйлах воахаьвац къаьна Ӏаьла, йоаьвиц дега чу яьга классови къовсама цӀи. Пачхалье Ӏаьдала духьала латаш интернациональни отрядаш йолча Грузе вода из. Керастешта духьаларча тӀеме юкъе дӀадоладеннача вахара наьнъо классови къовсама беррикадашка кхоечеу из. ЛоархӀеме да цо шийгергарча нахага яздаьча тӀехьарча кехата-восиета тӀера дешош: «Пачхалье дӀаьккхха паргӀато, юха кховчийтаргъя вайга эрсий халкъо». Иштта ба Гати-Юртерча мугӀарерча лоаман сага вахаре някъ цун духови эволюце някъ.

Ӏаьний сурт сибато юкъараерзаьй нохчии, вай мехкара къидола халкъаш а санна, пачхаьна тӀеенача болонгара вурийттагӀча шера Октябро серделонга бекха хиларах йола авторо уйлаш.

Повесть а цул тӀехьагӀа арадаьнна «ПаргӀатон цӀераца» яха роман а дика къобалдатӀеецар моттигерча критика. Автора дегалахьар из тема дӀахоаль. Цо ше яхача тайпара, трилоги а лаьрхӀар цо.

Турпала нах турпалий къовсамца кхебу. А. Айдамирова произведенеша Даймохи дукхабезаш хила, из тоаберан хьабарал лоаттабача къовсаме къочахчаг денали гойта Ӏомабу.

А. Айдамиров бӀубенна вода творчески лакхалонашка. Цо дийцаьйтац КПСС XXVI съезда лекхаче трибуна тӀара аьнна дешаш... «...халкъе хьайташ кхоачашдара евкар, дика а во а цунца хилар, вахара бакъдар, вай гуманистически идеалаш чӀоагӀъяр, коммунизм хьаьаьча хьинара дакъе лацар цунаш латт искусство бокъонца халкъе хилар, бокъонца партийни хилар»...

Нохч - ГӀалгӀайчен тахана литература Айдамирова Абузара цӀераца дуздаделина да, хӀана аьлча, ший творчестваца цо йӀаькхий аьй цун проблематика, шерааь цун жанрови гӀо, ший айдамировски керда уйлаш юкъейиллар.

Шене вц беттарлуш бола да... пхи дика зуш волча яздархочо Айдамиров Абузара вай хано дӀадехарашка хьежа йола художественность лакхе йола произведенеш кхы а кӀезига язъерг ца хиларех.

К. ГАЙТУКАЕВ,
Нохч - ГӀалгӀай пачхалкхаьан кхеан педииститута филологически факультета декан.

ЦхьоалагӀча октябра дена вай мехка дӀадоладеннад Сийлахь-боккхача Даймехка тӀем тӀа советски халкъо Кортало яккхара 40 дизара хетадаь дола художественни самодеятельноста Ерригсоюзни хьанар. Цига дакъа лаца кийчлуш я Назранерча городской культура ЦӀен художественни самодеятельность.

СУРТА ТӀА: репетици ена я ДК халхара коллектив.

С. ПУГОЕВ.

Патриоташ кхебу

УКХАЗА БИЦЛАЦ ШКОЛА ЧАКХЪЯЬХАРАШ

Безаме къахат дера № 5 йолча Нови - Редантерча юкъерча школе. Цхьан тӀема дакъа кулгалхоша яздора: «Шийна тӀадилла гӀулакх Ӏаламате дика кхоачашдеш ва, школа чакхъяьккхачул тӀехьагӀа Советски Эскаре гӀулакх деш вола Льянов Хьусена Ахьмад».

Дар цу къахата тӀа Лъялере лорае езаш волча къонача бӀухочо эшарйна дикагӀа йола патриотически овмалаш луш из хьалхевальча хьехархошта баркал оалаш доладешаш. Из къахат школе хьаькъача дукха ха ялалехьа Ахьмала даьнея-наьнеи беркал оалаш кхы цхьаькха къахат а дайтар цу тӀема дакъа кулгалхоша.

Уж тайпа къахаташ тха школе а тханига дийшача берий даьшка-поанопка а каст-каста ях. Иштта Кононенко Юрий, Цечоев Мохьмад, Ахильгов Салп. Льянов гӀар вежарий — Абубакари Ӏалаудини, Чапанов Ӏиса, Измайлов Арбамк, Султыгов Муса, кхьабари могабеш къахаташ даькад тха юрта цар командирашкара. Уж гӀулакхаш бахьан долаш «Хьалхарча тӀема кийчон отличникаш» яхача стенда тӀа хьалтеха даькха цу кагийча наьха сурташ. «Сийленна кхоачашду цар шоай декхар» яхача кхыча стенда тӀа доах.

Шоаш эскаре гӀулакх де дӀабахалехьа а цу дешархоша хьагойтадар из гӀулакх тӀаеша шоаш дика кийчбенилга. Школе тха хулача тӀема хьалхарча кийчон занятейка цар хьегойтаяр идейно - политически морально - психологически дика овмалаш, дисциплина хилар, салтечое эшаш йола технически знанеши навыкаши йовзаш, физически дика кийчбенна хилар. Хьинаре дакъа лоацар цар школа общественни вахаре а, из бахьан долаш дукха тайп-тайпара сийлен грамоташ елар царна.

Нагахьа санна селхан дийша баьннача кагирхоиа — тахан эскаре гӀулакх дечар — шоай специальность дика нарерзайой, уставо яхар диза кхоачашдой, хьехар кхоша хьийта къа зезьа дайнадац.

Дешархошта тӀема-патриотически кхетам луш къоаа тӀехье яхеча хьинаре дакъа лоац школа директора К. М. Цечоева кхетама балха завуча В. В. Бекмурзиевас, юртасовета секретара М. М. Хутиева. «Вокзал» яхача КИДа кулгалхочо М. И. Цечоева.

М. И. Цечоева 6-ча волбе нийчйир тха школе «Денала» урок. Цун тема яр «Советски Гӏрзашцара Низаш — денал а патриотизм а школа». Из урока чакхъяьлар «Машар лорабе вастнет даьл тхога» яхача девизагӀа. Цига бийха бар Советски Союза Турпала Аушев Руслана вежарий эзараш Аушев Адами Аушев Бахаудини кхыбараш.

Къамаьл даьча Адама а Бахьаудина а дийцар дешархошта малагӀа овмалаш Ӏомае еза уж биза бӀухой хургболаш. Даьхен сигале массаза а машаре хилийтар духьа советски салташа диза кхоачашдеш долча шоай декхарах.

Школа чакхъяьккха а баьна хӀанз эскаре гӀулакх деш болча шоай дешархоех лаьна дика отзываш школе хьахьача школа кулгалхошта кийчду цу салтий даьшка-поанопка баркал оалаш дола письмаш, хӀаьта уж цара дӀалу совхозера, военкомата, ДОСААФа районни организацера викалаш, парт-тӀема, къахьегама ветеранаш а гулбий Советски Эскарен ТӀема-Форда флотен, кхьдолея цӀейш долча хана. Цу гӀулакхаша а гӀо ду хьалкхуаш йоагӀа къона тӀехье кхы а дикагӀа шоай декхар кхоачашде Ӏомае, эскаре гӀулакх де баха хӀа йоацараша а цунах дика масал хул.

Иштта школа чакхъяьккха, хӀанз бӀухой болчар, дика кхетаду шоаш бӀш ца беш а массаза шоай йовзо еш а школера коллектив йолга. ХӀаьта цу гӀулакхо царна гӀо ду Даьхено шоашта тӀадилла гӀулакх дизза кхоачашде.

Р. ЦЕЧОЕВ,
Нови-Редантерча № 5 йолча юкъерча школа военрук.

КХЕЛЕТАРАШИ КИНОИ

Хьалихуш йоагӀача тӀехьеиша эстетически, нравственни, идеологически кхетам луча боккха лоархӀам болаш да художественни фильм.

Ма дарра аьлча, бераш, кхелетараш фильме дувцар бакъдеш тӀаэцаши из хьаллоацаши бола зрителаш ба. Нагахьа санна боккхагӀбараш, юкъера лаьрхӀача, шера ткъо фильмага хьоже, хӀаьта дешархоша акъа, шозза кино на болхаш цхьа кӀира дӀадахийтац. Юкъера лаьрхӀача — шера 50—100 фильм. Телевидене гӀолла хьожараш дӀалаьрхӀача дукха дукхагӀа хул уж.

Бераш хьежа уж фильмаш а лаьрхӀа дӀадагардича гучадоал школа чакхъяьккха валале дешархо 2 эзар гаргга долча фильмага хьожаш хилар бакъда. массаза а пайда лац берашта цу кино хьажаро. 30-ча шерашка (цу хана дена дӀадоладеннад бераш кинога хьажара гӀулакх) А. С. Макаренкос тӀахьийхаб дайи-ноанойн шоай бизза тӀахьожам боацаш моллагӀа долча фильмашка бераш ма хьежийта яхаш. «Кино дувцар фуд ца ховш, духьал из кино хилар мара цунах ца кхеташ, цига шийна дайнар моллагӀа кхыдола цкъа бӀарг кхийтта хӀама санна мара художественни белгалонех, ца кхеташ, дикадар а во дар а къоастаде ца ховш дус бер. Цу хӀамо бера пайда ца беш, дукхагӀча даькъе де де тарлу» яьхад цо.

Шоай хана доагӀаш долча фильмашта хьежа Ӏомаде деза бераш. Из де декхарийла ба хьехархой. Цар дешархой дӀанкхетабе беза фильмо дувцачох, цун идеях, темах. Иштта торо хургья бера эстетически кхетам бала, киноискусство езаш хиларел совгӀа, цунах кхеташ хила а из Ӏомаве а.

Халахете а, хӀанз а кӀезига ба кхетам луш бер кхедеча киноискусства низ, цун закопаш довзаш бола а цунах пайда эцаш бола а хьехархой. Цу даькъе эггара хьалха хьехарха ше кхеташ хила беза киноискусствах. Цу гӀулакха гӀо де торо я хьехархой боля тоабара йолча институт а. Кино гойташ болча болхлоца цхьана кийчъе мегаргъя тайп-тайпара семинараш, курсаш. Цу тайпарча мероприятеша новкъостал дергда хьехархочоа шийна а киноискусства закопаш довза, цунах бераш а цар дай-ноаной а дӀанкхетабе.

Из за тӀаккхачча фу де деза дешархочо? Хьежаш вагӀаргвий-те из гӀулакх хьехархоша а даьш-ноанош а цхьан кога тӀа даьккхалца? ВагӀаргвац. Цудухьа тахание а цунна довзийта деза кинематографа сакъердаме дуне. Цу даькъе ши някъ ба: школе хьокхаш а кинотеатрашка кхувлаш а кино довза а деза а дешархой Ӏомабар, газеташ тӀа, радио гӀолла дешархошта лаьрхӀа цу фильмаех рецензеш язъяр. Хьехархошта из кхетам луча новкъостал дергда семинараша.

Нагахьа санна бераша кино харцахьа кхетадеш хуле, цун идея, тема царна из йовзе, цу дергигех дӀанкхетаде деза бер хьехархочо, бакъда, из цо де деза тӀа ца чувхаш, саббаре из фильм хӀана оттадаьд, авторана цу тӀа дувцар фуд хойташ. Хьехархочо ше дувцар къамаьла юкъе дешархо чуозаш дувца деза. цу фильмах лаьца цунна дувцийташ, бакъдолча моттиге хоастаеш, харцахьа кхеташ хуле бакъахьа воахкаш. Иштта даьча къамаьло дукхагӀа пайда дургба бера а хьехархочоа шийна а.

Д. ШАТИЛИН,
«Юбилейный» кинотеатра директор.

Культура хоамаш

ДОТТАГӀАЛЕН САЙРЕ

Каст-каста чакхйоах оаха тхоай школе довзол арахьарча мехкашкара баьхна вай республикерча профессионально-технически училищешка дешаш, нулг говзал карaерзаеш болча кагирхошца доттагӀала сайренаш. ХӀаьта уж сайренаш кийчъер я тха школа интернациональни доттагӀала клуб. «Чампа — революцен зиза» — иштта цӀи йолаш дола вӀашагӀкхетар хилар школе дукха ха йоацаш № 3 йолча профессионально-технически училище деша багӀача Лаосерча кагирхоща. Сайцо кортмукъале бахьан дар хьалха тха школана цар денна книжка из цӀи йолаш хилар. Ткъаь пхиъ саг венавар школа дешархой болча хьоацалгӀа. Шоай мехках, цо кортмукъале бахьан лоаттабьча къовсамах, хӀанзарча цун вахарах дийцар цар. Актови зал хоза кийчъяьр, хьалтеха доахкар Лаоса герба, байракха сурташ.

Шоай мехках дувцаш, доттагӀал чӀоагӀдара терко еш къамаьл дир Лаосерча кагирхоша Бунсус, Кеиnасана.

Иштта доттагӀал кхы тӀа чӀоагӀдалар лоаш къамаьлаш дир школа КИДа членаша Дидигова Балас, Акаев СаӀида, Горский Димас.

Сайре чакхйоалаш иллеш даьхар Бунсус, Сомде. Из тайпа вӀашагӀкхетараш чакхдоахаш хьайрагӀа тха КИД.

Р. НИКИТИНА.
Грознерча № 18 йолча юкъерча школа английски метта хьехархо, КИДа кулгалхо.

* * *

КЕРДА КУЛЬТУРА ЦӀА

Дукха ха йоацаш Сунженски района Арштa яхача юрта керда культура ЦӀа хьаделлача гулбелар юрта баха нах. Хоза костюмаш ювхаш кийчбенна бар художественни самодеятельносте дакъа лоацараш. Культура ЦӀа хьаделлаш къамаьл даьча халкъа депутатий юрта совета председатела Н. Ферзауле белгалдаьккхар укх тӀехьарча шерашка юрта сибат дикка хувцаденна хилар, хьалъйй 320 бера лаьрхӀа керда школа, Шерипова цӀерагӀча улицагӀа лампаш егӀай, н. кх. дӀ.

Культура ЦӀа хьаделлаш хоададу лента, арштхой чубола цу чу. СалаӀара, кхоллама мел эша хьалаш да цига: ши бӀаь моттиг йола зрительни зал, сцена, вӀамига зал, паргӀата фойе, методически кабинет, библиотека, гӀопна йола помещенеш.

Цу дийнахьа Арштера нах хьежар Нохч-ГӀалгӀай пачхьалкхен филармоне артистий концертага. ХӀанз хьаьший-артисташ тӀаэца моттиг я юрта, цул совгӀа моттигерча самодеятельни артистий говзал дегӀаккхувлара эпараш а да.

М. КАТЫШЕВА.

Редактора заместитель
М. М. ХАМХОЕВ.

ХЬАМСАРА БЕРИЙ ДАЙ-НОАНОЙ!

Хьехархой говзал лакхъеча Нохч-ГӀалгӀай республикански институте **ВӀАШАГӀЪЕЛЛАЙ БЕРИЙ ДАЬШТА-НОАНОШТА ПСИХОЛОГО - ПЕДАГОГИЧЕСКИ НОВКЪОСТАЛ ДАРА ЙОЛА КАБИНЕТ.**

Кабинете хьехам а консультаци а эца йиш я укх дешашта:

1. «Дезале бера кхетам балара хьисапа формаши методаши»;
2. «Берий ханага а индивидуальни (ше-шийна) оамалга а хьежна хуле башхалонаш»;
3. «Дезале бера нравственни а (эздийча гӀулакхий) къахьегама а кхетам балар»;
4. «Бера правовой (законаш довзара) кхетам балар»;

бера дезале юкъе кхетам балара цхьадолча кхыча дешашта а.

Консультацеш ю хьехархой говзал лакхъеча института, Нохч-ГӀалгӀай педагогически институте, НГӀАССР унахцӀено лоралра министерства, республика юстице министерства болхлоша.

Консультпункт болх беш я оршотн, шинарен, ерен деношка 17.00 сахьат даьлча дена 19.00 сахьат даллалца.

Института адрес: г. Грозный, Револоне проспект, 16. Телефонаш: 2-88-52; 2-01-33.

ТЕЛЕВИДЕНИ

15 ДЕКАБРЬ
II ПРОГРАММА

17.10 — «Тахан дешархо — кхоана селаист» (нохчий меттала).
17.20 — «Киноникъбара альманах».
17.40 — Шовна хетар. «Дог Ӏивода, йоакхо еш бола шедаш...».
18.10 — Киножурнал.
18.20 — «ХӀара наьхата — теркаи» (нохчий меттала).
18.50 — Документальни фильм.
19.00 — «Нохч-ГӀалгӀайчен дя».
19.20 — Шу чакхдоалаш. «Установна болх бе йола луш ю».

16 ДЕКАБРЬ
II ПРОГРАММА

16.20 — «Дешархо» (гӀалгӀай меттала).
16.50 — Киножурнал.
17.00 — «Халкъа тӀахьонама...».
17.30 — «Пропагандисти кхьаь». Документальни фильм.
17.45 — «Коммунисташца цхьана гӀа боахаш».
19.25 — «Нохч-ГӀалгӀайчен дя».
19.45 — КПСС ЦК юкъеси (1983 ш.) Пленума соцамаш — вахаре! (гӀалгӀай меттала).
20.15 — «Вийс даьхьала хийла шуш, бераш!».
20.25 — Хьалхалаттачар опыт — массанена! «Кертдар — болх бера хьисап». Сунженски района XX партсъезда цӀерагӀча колхоза хьайбаш лелдераш.

РАДИО

15 ДЕКАБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (гӀалгӀай меттала).
8.35 — Реклама (эрсий меттала).
8.40 — «Мехкдаьтта: дахкараш цох пайда эцара практикие». Хьалхара передача (эрсий меттала).
11.15 — «Школа директора авторитет». Беседа (нохчий меттала).
11.30 — «Микрофонаца Грозне гӀолла» яха радиовыпуск (эрсий меттала).
11.45 — Н. Речменский. Нохч-ГӀалгӀай тешагӀа йола сийфта (гӀалгӀай меттала).
15.15 — Концерт (нохчий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
17.31 — Халкъа музыка (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
18.30 — «Юртара вахар» (гӀалгӀай меттала).
18.40 — «Атеист» яха радиожурнал (нохчий меттала).

16 ДЕКАБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.38 — Иллеш дӀаоал Дагаев Валида (нохчий меттала).
11.15 — «Бригадин подряд: де дезари карагӀдаьннари» (эрсий меттала).
11.30 — «ДоттагӀий оазаш» (эрсий меттала).
11.45 — «Социализм: идеалан долаш долчуннеи юкъера бузам». Беседа (эрсий меттала).
15.15 — «Машар духьа къовсам лоаттабар — хӀаране декхар». Микрофона хьалхашка ва поэт Ш. Арсанукаев.
15.35 — Реклама (эрсий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
17.16 — «Халкъ делакъаши» (гӀалгӀай меттала).
17.31 — «ЦӀе сийлаш» (гӀалгӀай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
18.30 — «Мехкдаьтта предуктех дукхагӀа пайда эца» (эрсий меттала).
18.40 — «Болхлой вахар» яха радиогазета (гӀалгӀай меттала).

ДИЦЛУРГДОАЦА ВӀАШАГӀКХЕТАР

Укх деношка тха педагогически институте хилар аз а са новкъосташа а дукхача хана деза сатийса вӀашагӀкхетар. Цу дийнахьа тхо долча хьовшалгӀа баьхкабар бовзаш бола яздархой, поэташ — Ахматова Раиса, Плиев Мухьмад-СаӀид, Шайхиев Ӏалвади.

Дукха керда хӀамаш дайдар тхона цу дийнахьа вай яздархоех. Хоза хеташ ладийгӀар оаха Плиев Мухьмад-СаӀида сатирически стихашка. Цо ше йийшар уж. ВӀашагӀкхетаре гулбеннача студентий безам тӀабодаш яр Шайхиев Ӏалваде стихаш а. Стихаш йийша ца Ӏеш, хьашаша тхона дийцар шоай вахара а кхоллама наькъех а.

Сайре чакхйоалаш концерт гойтар оаха хьашашта. Цуна юкъеяхаяр дукха ха йоацаш тха институте хиннача конкурсе дикагӀа лаьрхӀа художественни самодеятельноста номераш. Цига аз а Хаджиева Ляляс а йийшар оалоша вайнаьха а эрсий а меттала лаьаь стихаш.

Ц. ЭСТАМИРОВА,
студентка.

Унахцӏенон служба

ЗАВОДА САНАТОРИЙ

Бос болча металлурге керттера центр я Казахстане город Усть - Каменогорск: укхаза я мехка эггара йоккхагӀа йола деша-цинкови титано-магниеви комбинаташ. Кхетадеш да, уж сага организмана хулача цунна дика йоацача воздействе потенциальни хьасташ долга. Металлургий унахцӀено ца талхийтара города медицински службе оттаьй профессиональни лазарашта профилактикех дарбен дара йола система.

— Со чӀоагГӀа цецваьнна вар, лорашта сайна «свинцовя интоксикаци» хилара «самптомаш» корайча: цхьаьнкха а хӀама дацар са лазаш. Дарбан курс чакхъьякха со ваьннач ул тӀехьагӀа, комбината администраце (со раьза а волаш) со болх беш хиннача агломерационни цехера унахцӀенона зенна йоацача производстве — ремонтни базе дӀачувахийтар со. Алапи хьалха айса болх баьча моттиге хиннар дитар. Са унахцӀено эсала хилар тернал а дай аргӀа хьатӀа а кхачале дит цӀа а долаш йола квартира елар са дезала. ХӀанз со бокъонца унахцӀена ва, агломерационни цехе юхачувахав со, шера шозза кхайк сога профилактически хьажара. Хьалхара диагноз хӀанз уттаяц сона лораша, — иштта дагаух шийлазара истори Усть-Каменогорски даша цинкови комбината слесара Симандуев Александра.

Цо дийцачунна комментари ю города унахцӀено лораяра отдела заведующе Семенова Ларисас.

— Цхьаккха цецваьла хӀама дац. Александра ше цамогаш хиларах дагабуам байташ дола хӀама хоадеша ца хилар: лорашта гучадьлнад, цунна дола лазар профилактически осмотр яьча хана. Профессиональни лазар из ма хилле а гуча а даьнкха цунна хаппахьа дарба дар — советски медицина керттерча лостамех цаӀ. Уж принципаш чакхйоах унахцӀено лораяра органаша тха города. Шера шозза лораш хьож металлургически производства берригача балхахошта цхьаккха а юкъара ца воалийташ, кхьметтел из ше геттара унахцӀена хеташ вале а. ХӀанзарча ханарча биохимически бедашен эшшача тайпара йолча аппаратуран йиш хулийт геттара хьалха цамогаш бола нах гучабаха а. Симандуевна хьожаьь хиннар санна йола унахцӀено тоаяра программа царна белгалье а.

Профессиональни лазара хьалхера белгалонаш гучайенна болхлойн гӀулакхахойн диспансерни учете оттабу хӀаьта балха боллаше шоай предприятешна дарба дайт. Усть-Каменогорски даша цинкови комбината территоре тӀа, масала, лаьрккӀа хьалъьяча шозза вӀаштӀаръьлча корпуса чу и поликлиника, города больница филиал я из. Укхаза нах тӀайбу духьдухьача специальностех болча лорараш, терапевт, профпатолог, хирург, невропатолог и. кх. дӀ. Физиотерапевтически процедурай курс чакхъяккха йиш я комбината территоре тӀара дӀа ца воалаш къаьсттача здане чу кийчъяь я грязелечебница, массаж яра йола кабинеташ, ингаляторий, хица дарба ду моттиг, йолаш я ультрафиолетови облучени ара йола аппарат. Диетически столове мӀено оттаю лорага а хьатте.

Из санатори хьальай заводе комбината средствех. ХӀаьта нагахьа санна йӀаьхача хала дарба де дезаш моттиг нийсъелча, городской стационаре дӀахьожу пациент.

— Металлургий унахцӀено лораяр дукхьал медикаша яь ца Ӏеш, города санитарни служба, предприятей администрацеша, профсоюзни организацеша йоакхо е езаш хӀама да. — йоах города санитарно - эпидемиологически станце керттерча лора Якунов Валере. — Хьадда дола масал доалладерга аз. Даша цинкови предприяте кадмиеви отделене технологически режим толхаьяр, из бахьан долаш зенна йола газаш ара а йолалуш. Лорийн инженерийн бригада а къахьегама хьалаш комплексно тахкара комиссе а дӀадехарагӀа администраце цу сахьата отделение дӀакъайлар, из бахьан долаш продукци ара ца хецаш сопае еззане. Цу тайпара йола бригадаши комиссеши вӀашагӀъехкий ерригача металлургически предприятешка. Цар составашка — директор, кхерамален техникая гонахьара гӀо лорабара болех специалисташ, профсоюзни комитета председатель, ерригача профилех бола лораш, санитарно-эпидемиологически станце байрахой. Уж чӀоагГӀа тергам тӀабахийте хьеж яьахьегайа хьалий нормаш иштта кхоачаргъя пробана фо кхуахь цехашкара а территоре тӀара а, оборудоване герметизацега хьеж, гӀаргата боаре дий-токх, вентиляционни системана дӀахьожам, доаттаб и. кх. дӀ.

Фуд хьахиннар? ТӀехьарча 15 шера цхьаккха моттиг яц Усть-Каменогорске саго кхала санцови йтравленеш хинна дикка кӀезигденнад кхыдола лазараш.

Ремира ВОЩЕНКО,
АПН корреспондент.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктоккхама секретара — 2-84-88; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностех транспортех — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; письмой — 2-85-64; корректорски — 2-89-88.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-88; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 3-85-64; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ереи, шоаттен деношка

СФ05431. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 5900.